

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

*”I dag har jag ett liv,
jag går och jobbar som alla andra”*

- En kvalitativ studie om utsatta ungdomars väg till arbete -

Socionomprogrammet
C-uppsats HT 2008
Författare Camilla Ljungström
Susanna Johansson
Handledare Anita Kihlström

ABSTRACT

Titel: *”I dag har jag ett liv, jag går och jobbar som alla andra”*

- En kvalitativ studie om utsatta ungdomars väg till arbete -

Författare: Camilla Ljungström och Susanna Johansson

Institution: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet, HT 2008

Nyckelord: ungdomsarbetslöshet, socialbidrag, aktiveringsprogram, social exklusion

Studiens syfte är att undersöka utsatta ungdomar som har haft stora svårigheter med inträdet på arbetsmarknaden och därför behövt socialtjänstens stöd. Fokus ligger på de ungas berättelser i ett tillbakablickande perspektiv och hur de har upplevt vägen in i arbetslivet.

Följande frågeställningar användes för att besvara syftet:

- Vad upplever ungdomarna kan ha hindrat deras inträde i arbetslivet?
- Vad upplever ungdomarna kan ha bidragit till deras inträde i arbetslivet?
- Vad upplever ungdomarna att arbete tillför dem?

Utifrån en kvalitativ ansats inhämtades empirin genom intervjuer gjorda med fem ungdomar. Materialet analyserades därefter med hjälp av två olika perspektiv av social exklusion som kompletterades med hjälp av begreppen socialiseringsprocess samt kommunikation och relation.

Resultatet i studien visar på att ungdomars svårigheter att komma in i arbetslivet är en process som startar tidigt i livet. De vi intervjuat har upplevt svårigheter i barndomen i form av psykosociala och ekonomiska problem som gjort dem sårbara för social exklusion. Problemen förstärks när det gäller utbildningshänseende då flera respondenter ej genomfört gymnasieutbildning, vilket medförde svårigheter i socialiseringsprocessen.

Tiden som arbetslös och att vara beroende av socialbidrag till sin försörjning upplevdes av vissa intervjupersonerna som att självkänslan sänktes då man inte fick arbete. Det fanns också de som var mer passiva och såg fördelar med att slippa arbeta.

Det som ändå bidragit till intervjupersonernas inträde i arbetslivet är till stor del den arbetsstödande verksamheten de deltagit i. De framhåller struktur i vardagen och relationen till personalen som viktiga faktorer. Men även att få göra praktik på arbetsplatser och få stöd av det privata nätverket benämns som viktigt.

Tack!

Först och främst vill vi tacka våra ovärderliga intervjupersoner som ställt upp och delat med sig av sina personliga erfarenheter. Era berättelser har varit spännande att lyssna till och gjort vår uppsats möjlig.

Även personalen i verksamheten som ungdomarna deltagit i förtjänar ett tack, då de ställt upp för oss genom att förmedla respondenter, lånat ut sin arbetsplats för intervjuerna samt kokat ett antal kannor kaffe till oss.

Slutligen ett litet tack till vår handledare som bidragit med kritik som givit oss nya infallsvinklar att arbeta vidare med.

Camilla och Susanna

Innehåll

1. INTRODUKTION	1
1.1 Inledning	1
1.2 Bakgrund	2
1.3 Beskrivning av arbetsstödjande verksamhet	3
2. PRECISERING AV PROBLEMSTÄLLNING	4
2.1 Syfte	4
2.2 Frågeställningar	4
2.3 Definition av begrepp	4
3. TIDIGARE FORSKNING	6
3.1 Ungas levnadsvillkor idag	6
3.2 Social bakgrund och utbildning	7
3.3 Effekter av arbetslöshet och socialbidrag	7
3.4 Aktivering av arbetslösa ungdomar	8
3.5 Arbete och identitet	9
4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	10
4.1 Social exklusion enligt Kieselbach m.fl.	10
4.2 Social exklusion enligt Madsen	11
4.3 Socialiseringsprocess	12
4.4 Kommunikation och relation	13
5. METOD	14
5.1 Vetenskapsposition	14
5.2 Studiens ansats	14
5.3 Val av metod	14
5.4 Urval	15
5.5 Genomförande	16
5.6 Analysmetod	16
5.7 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	17
5.8 Etiska överväganden	18
5.9 Litteratursökning	18
6. RESULTAT OCH ANALYS	20
6.1 Presentation av respondenter	20
6.2 Uppväxtförhållanden och utbildning	20
6.3 Erfarenheter av arbetslöshet och socialbidrag	23
6.4 I riktning mot arbetslivet	26
6.5 Värdet av att ha ett arbete	29
7. SLUTDISKUSSION	32
7.1 Svar på frågeställningar	32
7.2 Allmän diskussion	33

REFERENSER

BILAGOR

Bilaga 1 Intervjuguide

Bilaga 2 Information angående medverkan i c-uppsats

1. INTRODUKTION

1.1 Inledning

Tanken att skriva denna uppsats väcktes då en av oss arbetade som socialsekreterare en sommar och mötte arbetslösa ungdomar som ansökte om socialbidrag. Detta blev ett samtalsämne där vi diskuterade och funderade över vad som gör att unga tar vägen via socialtjänstens system som vanligtvis inte är vägen in i arbetslivet. Får de inte tillräckligt med stöd eller vill de inte arbeta? Regeringen med Reinfeldt i spetsen förespråkar full sysselsättning, alla i arbete, men hur enkelt är det för unga i dagens samhälle? Det här ville vi undersöka vidare därför valde vi att skriva om arbetslöshet och ungdomar.

Det visade sig även att arbetslöshet som ämne blev väldigt aktuellt under höstens gång, då vi dagligen kunde följa utvecklingen i media om den globala finanskrisen och lågkonjunkturs upptrappning. Konkurserna avlöste varandra och många människor blev och blir fortfarande varslade om uppsägning. Enligt arbetsförmedlingens statistik 2008 blev i oktober månad 19521 personer preliminärt varslade om uppsägning, jämfört med ett år tillbaka då siffrorna låg på 3103 personer (arbetsformedlingen.se). I media spås ungdomar och personer med utländsk bakgrund bli de som blir hårdast drabbade. Även Swärd (2000) poängterar hur ungdomar tillsammans med kvinnor och invandrare har svårast att etablera sig på arbetsmarknaden. Dessa grupper har många tillfälliga arbeten och saknar yrkeserfarenhet i jämförelse med den äldre och erfarna arbetskraften, vilket gör att de drabbas hårdare av konjunktursvängningar (Swärd, 2000).

Ungdomsarbetslösheten är hög och i oktober månad 2008 var 18,5 procent unga arbetslösa (15 - 24 år) jämfört med 5,7 procent av den totala arbetskraften (scb.se). Dessa höga arbetslöshetstal vittnar om att ungdomar har stora svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden vilket också medför att de får problem när det gäller inträdet i vuxenvärlden, det vill säga att kunna flytta hemifrån, att bilda familj, samt att konsumera som andra (Stojanovic, 2001). Arbete handlar inte bara om att kunna försörja sig utan har också en socialt integrerande funktion som handlar om att kunna utveckla sociala relationer och vara delaktig i samhällets aktiviteter (Christiansson & Eriksson, 2007).

I Sverige har vi ett socialförsäkringssystem som ska trygga medborgarnas försörjning som exempelvis vid arbetslöshet. Detta innebär problem för ungdomar som faller utanför systemet då de inte har kommit in på arbetsmarknaden och därför inte heller uppfyller villkoren som gör dem berättigade till arbetslöshetskassa. Istället blir många ungdomar hänvisade till socialtjänsten för sin försörjning (Swärd, 2000). Enligt uppgifter från Statistiska centralbyrån erhöll 66633 ungdomar i åldern 18 -24 år socialbidrag under 2007 (scb.se). Att vi nu har trätt in i en lågkonjunktur som ingen vet var den kommer att sluta gör att vi misstänker att dessa siffror troligtvis kommer att öka kraftigt.

Med krisen på 1990-talet i bakhuvudet och det vi nu står inför ser bilden rätt dystert ut för de unga och deras situation på arbetsmarknaden. Efter att ha satt oss in i ämnet kom vi fram till att vi ville undersöka vilka faktorer som kan påverka utsatta ungdomars väg till arbete.

1.2. Bakgrund

I början av 1990-talet drabbades Sverige av en lågkonjunktur och ekonomisk kris som medförde ökad arbetslöshet bland befolkningen. I Ungdomsstyrelsens rapport (2005:1) beskrivs hur det svenska samhället under de senaste decennierna genomgått stora förändringar. Vi har gått ifrån ett kollektivt industrisamhälle till ett mer individcentrerat tjänstesamhälle med stora framgångar i den teknologiska utvecklingen. Allt detta har inneburit förändringar av arbetsmarknaden där trygga anställningsformer har övergått till arbeten som är mer tillfälliga som vikariat, säsongs- och projektanställningar. Detta gör att det kan ta lång tid att få en fast anställning som ung (Ungdomsstyrelsen, 2005:1). Dessutom skedde en expansion på utbildningsfronten under 1990-talet, vilket innebar att fler fick högre utbildning och många av de okvalificerade arbetena ersattes av mer kvalificerade arbeten. Detta medförde att lågutbildade hade svårt att få arbete (Halleröd, 2003). För ungdomar ökade arbetslösheten snabbare jämfört med andra grupper. För de unga i åldrarna 16 – 24 år steg arbetslösheten från 3 procent till 18 procent mellan åren 1989 – 1993. Efter detta har arbetslöshetsnivån för ungdomar fortsatt vara hög (SOU, 2007:2). Eftersom många unga inte har kvalificerat sig för arbetslöshetsersättning behöver de söka socialbidrag till sin försörjning (Svärd, 2000). De ungdomar i åldrarna 18 – 24 år som erhöll socialbidrag fördubblades nästan under åren 1990 – 1997. Denna grupp har fortsatt vara stor då 25 procent av alla bidragstagare år 2003 utgjordes av ungdomar (socialstyrelsen.se).

I Lundin (2008) beskrivs hur Sveriges arbetsmarknadspolitik består av både passiva åtgärder i form av arbetslöshetsersättning, men även mer aktiva insatser som program och utbildningar som ska förbättra arbetslösas chanser att komma i sysselsättning (Lundin, 2008). På regeringens hemsida ges en bild av 1990-talets stora arbetsmarknadspolitiska satsningar som gjordes för att motverka ungdomsarbetslösheten. Ett utav dem var *Kommunala ungdomsprogrammet* (KUP) som infördes 1995 och riktade sig till arbetslösa ungdomar under 20 år. 1998 kom ytterligare en åtgärd för de unga i åldrarna 20 – 24 år i form av *Ungdomsgarantin* (UG). Dessa program infördes för att ungdomar inte skulle behöva vara arbetslösa mer än 100 dagar utan därefter få rätt till stöd. Utvärderingar har gjorts av dessa program där det framkommit att det inte gett så positiva resultat. I december 2007 infördes *Jobbgaranti för ungdomar* som då ersatte de tidigare programmen KUP och UG. Jobbgarantin riktar sig till ungdomar mellan 16 – 24 år som varit arbetssökande hos arbetsförmedlingen under tre månader. Insatserna består av att stötta ungdomar i deras arbetssökande samt ge studie- och yrkesvägledning samt erbjuda praktikmöjligheter etc. (regeringen.se). På Socialstyrelsens hemsida tas oron upp som uppkom under 1990-talet över att det stora antalet arbetslösa ungdomar med socialbidrag skulle bli kvar i ett system av bidragsberoende. Därför infördes 1998 en ändring i Socialtjänstlagen där kommunerna kan ställa krav på ungdomar under 25 år att delta i kompetenshöjande verksamhet eller praktik. Om den unge inte vill medverka eller uteblir finns möjlighet att dra in socialbidraget (socialstyrelsen.se).

1.3 Beskrivning av arbetsstödande verksamhet

Utsatta ungdomars väg in i arbetslivet förmedlas ofta genom socialtjänsten, både via dess vanliga ekonomiska bistånd och via olika arbetsstödande verksamheter. Då vår studie

bygger på ett urval ungdomar som också fått arbetsstöd innan de slutligen kommit in på arbetsmarknaden skall vi kort beskriva vad detta arbetsstöd innebär.

Arbetsstödet, som vi valt att kalla verksamheten i vår studie, är ett samarbete mellan kommunens Socialtjänst och Arbetsmarknadsavdelning och riktar sig till ungdomar mellan 18 - 25 år som har extra stora svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Svårigheterna kan bestå av psykosociala problem, neuropsykiatriska funktionshinder och svagbegåvning. Ungdomarna aktualiseras via remiss från socialtjänstens handläggare och verksamheten har cirka 15 - 20 deltagare inskrivna åt gången. Ungdomarna är inskrivna minst fyra månader men tiden kan förlängas utifrån varje individs behov. Alla deltagare får sin försörjning via socialbidrag som utbetalas av personalen på *Arbetsstödet*, detta för att minska antalet professionella kontakter.

Syftet med *Arbetsstödet*s verksamhet är att utreda den enskilde ungdomens resurser och behov vad det gäller deras sociala situation och arbetsförmåga, och utifrån detta sätta in de insatser som behövs för att ungdomen ska komma i arbete eller studier. En arbetsplan med framtida mål läggs upp tillsammans och genom samtal utifrån ett kognitivt förhållningssätt kartläggs hinder och behov. Varje deltagare får även genomgå en hälsobedömning, träffa psykiatriker och genomföra ett kunskapstest på Komvux. Det ges möjlighet för ungdomarna att praktisera och även delta i förmiddagsverksamhet tre dagar i veckan. Detta görs i pedagogiskt syfte och aktiviteterna kan bestå av att äta gemensam frukost, bowla, se på film, eller laga mat tillsammans, etc. Studiebesök görs även på arbetsplatser och myndigheter.

2. PRECISERING AV PROBLEMSTÄLLNING

2.1 Syfte

Studiens syfte är att undersöka utsatta ungdomar som har haft stora svårigheter med inträdet på arbetsmarknaden och därför behövt socialtjänstens stöd. Fokus ligger på de ungas berättelser i ett tillbakablickande perspektiv och hur de har upplevt vägen in i arbetslivet.

2.2 Frågeställningar

- Vad upplever ungdomarna kan ha hindrat deras inträde i arbetslivet?
- Vad upplever ungdomarna kan ha bidragit till deras inträde i arbetslivet?
- Vad upplever ungdomarna att arbete tillför dem?

2.3 Definition av begrepp

Ungdomar: I uppsatsen är ungdomar personer mellan 18 – 25 år, om inte något annat anges. Valet av denna definition beror på att och socialtjänstens sektion för ekonomiskt bistånd och även *Arbetsstödet* använder detta begrepp på unga i åldern 18-25 år. I texten kan även unga vuxna förekomma och ska då ses synonymt med ungdomar i uppsatsen.

Arbetslösa ungdomar: För att betraktas som arbetslös skall man vara anmäld till arbetsförmedlingen och samt stå till arbetsmarknadens förfogande. Vi har här utgått från Statistiska centralbyråns definition av arbetslösa ungdomar. De använder numera en internationell definition där ungdomar är i åldern 15 – 24 (tidigare 16-24 år). Då inräknas även de som studerar på heltid, men som är aktivt sökande och kan ta ett arbete (scb.se). Ungdomar som varit arbetslösa mer än 100 dagar betraktas som långtidsarbetslösa (arbetsformedlingen.se).

Socialbidrag: Socialbidrag används i denna studie för att benämna det ekonomiska bistånd som kan ansökas om hos socialtjänsten. Vi har valt begreppet socialbidrag i uppsatsen då det används av gemene man, trots att det inte längre brukas i socialtjänstlagen. Socialbidrag kan ansökas av den som inte själv kan sörja för sina behov och inte heller kan få dem tillgodosedda på något annat sätt (notisum.se). Föräldrar är skyldiga att sörja för sina barn upp till 18 års ålder och som längst till 21 år om de studerar på gymnasienivå. Ungdomar som inte studerar kan vid 18 års ålder ansöka om socialbidrag under förutsättning att de är inskrivna på arbetsförmedlingen och står till arbetsmarknadens förfogande (socialstyrelsen.se). Försörjningsstöd och ekonomiskt bistånd kan även förekomma i uppsatsen och är då synonymt med begreppet socialbidrag. I text när socialtjänst nämns är det sektionen för ekonomiskt bistånd som åsyftas.

Aktiveringsprogram: När aktiveringsprogram nämns i uppsatsen åsyftas de program som riktas till arbetslösa ungdomar som uppbär socialbidrag. Dessa program ingår inte i statens arbetsmarknadspolitiska utbud utan anordnas i kommunal regi efter behov och kan därför se olika ut i landets kommuner. Dessa program ska syfta till att vara kompetenshöjande och stötta den enskilde i att närma sig arbetslivet där det kan handla om sociala och yrkesmässiga

kunskaper (Milton, 2006). *Arbetsstödet* som vi tidigare beskrivit är ett sådant aktiveringsprogram.

3. TIDIGARE FORSKNING

Här skall vi ge en överblick över den kunskap om unga arbetslösa som bidrar till att sätta in vår studie i sitt sammanhang. Överblicken är strukturerad utifrån de vanligaste aspekterna som forskningen berört. Det har varit svårt att finna aktuell forskning då mycket grundar sig på 1990-talets krisår. Vi har även avgränsat oss till att fokusera på arbetslöshet och ungdomar i Sverige, då vi anser det vara mest relevant för vår studie. Dessutom anser vi det vara tidskrävande att sätta oss in i andra länders situation, då det finns flertalet olika rådande välfärdsmodeller att studera.

3.1 Ungas levnadsvillkor idag

I Ungdomsstyrelsens rapport (2005:1) framförs att de ungas väg ut i vuxenlivet är en process som består av flera olika steg såsom att fullfölja utbildning, få ett arbete och skaffa egen bostad och bilda familj. Att bli självförsörjande är en av de viktigaste delarna till att kunna etablera sig i vuxenvärlden. Processen för ungdomarna att ta sig in i vuxenlivet har blivit längre och mer utdragen i dag (Ungdomsstyrelsen, 2005:1). Åldern för en stabil etablering på arbetsmarknaden (75 procents arbete) låg 1987 på 21 år. Under 1990-talet steg den siffran och 2001 var män 26 år och kvinnor 28,5 år innan de fått ett stabilt arbete, och sedan dess har siffrorna inte förändrats stort (SOU 2007:18).

Enligt Eriksson m.fl., (2007) så har ungdomars svårigheter att komma in i arbetslivet flera tänkbara orsaker. De saknar yrkeserfarenhet och är mindre produktiva i förhållande till arbetskraft med många års erfarenhet. Detta gör att arbetsgivare är osäkra på att anställa dem (Olofsson, 2008). Andra svårigheter är att de saknar referenser och inte har hunnit etablera ett kontaktnät som är viktiga faktorer som kan hjälpa unga till arbete. Många studier påvisar att cirka hälften av alla jobb tillsätts genom informella kontakter i form av vänner, familj och tidigare arbetskompisar (Eriksson m.fl., 2007). Dessutom höjs den allmänna utbildningsnivån i hög takt och alla unga kan inte klara av det (Olofsson, 2008).

I Ungdomsstyrelsens rapport "Klicket" (1998) förs fram att arbete förutom den ekonomiska aspekten även har en socialt integrerande funktion ut i samhället. Lönearbetet har tillsammans med familj och skola uppgiften att lotsa de unga till att kunna bli goda samhällsmedborgare som är aktiva och ansvarstagande. Arbetsmarknadens arena har förändrats vilket medfört svårigheter för ungdomar att få in en fot på arbetsmarknaden och som gör det allt svårare för de unga att skapa sitt egna livsprojekt. "Den som inte har jobb kan gå miste om det sättet att mogna som människa" (Ungdomsstyrelsen, 1998 s.23). När inte arbetsmarknaden kan sköta sina sociala och ekonomiska integrerande uppgifter medför att skola och familj får problem med att hantera deras socialisationsuppgifter. Föräldrar har svårt att agera förebilder vad det gäller arbetsmarknad och i skolan har kunskapen en mer teoretisk än praktisk inriktning. Detta sammantaget gör att ungdomar idag blir mer lämnade att forma sin egen identitet och själva får reflektera över etiska och moraliska värden då de utestängs från flera miljöer där praktiskt kunnande och träning erbjuds (Ungdomsstyrelsen, 1998).

3.2 Social bakgrund och utbildning

Hammer (2007) kan se skillnader i den sociala bakgrunden mellan arbetslösa ungdomar som uppburit socialbidrag jämfört med dem som inte gjort det. De med socialbidrag skiljer sig åt i den sociala bakgrunden på så vis att de oftare kommer från familjer med skilda föräldrar som står utanför arbetsmarknaden och oftare är lågutbildade. Detta menar Hammer kan påverka socialisationsprocessen av värdet att ha ett arbete (Hammer, 2007). Det har också visat sig att den sociala bakgrunden påverkar hur den unges utbildning utformar sig men också hur arbetslöshet upplevs av ungdomarna. (Statens folkhälsoinstitut, 2002:18).

I SOU-rapporten, *Från socialbidrag till arbete* (2007:2) sägs att de ungdomar som har svårast med att få inträde på arbetsmarknaden är de som inte påbörjat eller fullföljt gymnasieutbildning. De som endast har studerat på gymnasienivå har i sin tur svårare att komma in på arbetsmarknaden om man jämför med dem som studerat på högskolenivå (SOU 2007:2). Siffror visar på att 29 procent som lämnar gymnasiet saknar fullständiga betyg och för ungdomar med invandrarbakgrund ligger den siffran på drygt 48 procent. De ungdomar vars föräldrar som högst har grundskoleutbildning är det 53,7 procent som saknar fullgoda betyg jämfört med dem som har föräldrar med högre utbildning där siffrorna ligger på 21,5 procent. Utav de elever som påbörjat det individuella programmet är det hela 87,5 procent som avbryter studierna eller hoppar av utan fullgoda betyg (arbetsmarknaden.se).

En annan aspekt som rör uppväxtvillkor och utbildning som Eriksson m.fl. (2007) för fram är att unga från högre samhällsklasser har bättre betyg och oftare väljer att fortsätta sina studier än de med arbetarklassbakgrund. De menar även att de ungdomar med olika social bakgrund som visar samma studieresultat väljer olika studieinriktningar (Eriksson m.fl.2007).

3.3 Effekter av arbetslöshet och socialbidrag

Hammer (2007) tar upp problematiken kring att ungdomar oftast inte uppfyller kraven för att få ersättning från a-kassa eller försäkringskassa och måste därför söka socialbidrag. De främsta anledningarna till att ungdomar söker socialbidrag är arbetslöshet, ej slutförd gymnasieutbildning, sociala problem och psykisk ohälsa (Hammer, 2007).

Swärd (2000) för fram att det finns forskning som visar på att ungdomar upplever ett obehag att behöva söka socialbidrag. Det framkommer också att det är svårt att leva på socialbidraget och att de krav socialtjänsten ställer på bidragstagarna upplevs som jobbiga. Detta sägs hänga samman med känslan av att vara arbetslös och vara beroende och därmed stå utanför samhället, vilket medför svårigheter att skapa sig ett vuxenliv (Swärd, 2000). Ett annat perspektiv för Rivière (1998) fram där hon menar att socialbidraget kan vara ett attraktivt försörjningsalternativ för dem som inte arbetar och heller inget äger. Dessa personer menar Rivière är främst ungdomar, ensamma mammor och invandrare och (Rivière, 1998). Scheff & Starrin (2002) påvisar dels att det fortfarande i vår tid förekommer fördomar om arbetslösa och fattiga, som är i behov av samhällets välfärdstjänster ses på med misstänksamhet. Vidare beskrivs att vara arbetslös och beroende av socialbidrag för sin försörjning bryter ner självbilden och framkallar känslor av skam, förödmjukelse och förnedring (Scheff & Starrin, 2002).

I SOU-rapporten *Unga utanför* (2003:92) ställs frågan om ungdomar får dålig hälsa beroende på att de står utanför arbetsmarknaden, eller är det tvärtom den dåliga hälsan som gör att de hamnar i ett utanförskap. Författarna menar att ett samband kan finnas med hur den rådande konjunkturen i samhället ser ut. När samhället befinner sig i lågkonjunktur med många i arbetslöshet är det mest troliga att hälsan blir sämre som en följd av arbetslöshet. Men vid högkonjunktur är det tvärtom de som redan har en sämre hälsa som hamnar i arbetslöshet i större utsträckning. (SOU, 2003:92). Hammarström (1996a) menar att det finns få studier som är statistiskt säkerställda (pga. stort bortfall) som visar hur den fysiska hälsan påverkas av arbetslöshet. Forskningen som gjorts visar dock på besvär hos unga kvinnor i form av huvudvärk, ryggbesvär, förkylning, utslag och viktökning. Hos unga män fann man mer besvär relaterade till dåliga matvanor, stor alkoholkonsumtion och magsår. Desto mer har det forskats vad det gäller den psykiska hälsan till följd av arbetslöshet. Här finns ett samband som visar att lindriga psykiska besvär kan kopplas till arbetslöshet (Hammarström, 1996a).

Enligt Ungdomsstyrelsens rapport, *En analys av ungas etablering och försörjning* (2005:1) så finns det en risk för ungdomar som under en längre tid är i arbetslöshet att det bildas en arbetslöshetskultur där det är socialt accepterat att vara arbetslös som kan medföra en bestående arbetslöshet. Genom olika slag av arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan man motverka detta utanförskap (Ungdomsstyrelsen, 2005:1). Börjesson & Gullberg (1999) menar att arbetslösa ungdomar får större svårigheter att komma tillbaka till arbete om de lever med eller umgås med andra i samma situation.

3.4 Aktivering av arbetslösa ungdomar

Enligt Milton (2006) så finns det lite forskning om aktiveringsprogram och vilken effekt de har. Det som ändå framkommit är att de inte medför att fler deltagare kommer ut i arbete (Milton, 2006). I Kihlström och Sterners (1994) utvärdering av Angeredsprojektet påvisas ändå att det kan göra en skillnad att delta i projekt för arbetslösa. Angeredsprojektets syfte var att motverka arbetslöshet för olika grupper i samhället däribland ungdomar i åldern 18 – 25 år. De pekar på att deltagarna genom projektet stärkt sin självkänsla och blivit mer företagsamma i att söka arbete. Försörjningen via socialbidrag överfördes till utbildningsbidrag vilket uppfattades som statushöjande utav deltagarna. Deltagandet har också inneburit att de fått en social tillhörighet med nya kamrater. Det visade sig också att de arbetssökande hade behov av samtal och genom dessa kunde de upptäcka sina egna resurser och hinder, vilket Kihlström & Sterner tolkade som att den personliga relationen är ett redskap som kan stödja och hjälpa deltagarna ut i arbetslivet (Kihlström & Sterner, 1994).

I Ungdomsstyrelsens rapport, *Klicket* (1998) sägs att det av ledare inom verksamheter för unga arbetslösa krävs ett stort engagemang och att de synliggör varje deltagare så att de känner sig behövda. Ledarna måste vara äkta och våga visa känslor och sina egna brister. På så sätt kan man bygga upp en relation och skapa en vi-känsla. De ska inte ha till uppgift att ordna upp ungdomarnas liv, utan istället göra dem medvetna så att de kan förändra deras egen syn på sig själva. Social kompetens är den viktigaste faktorn som ungdomar behöver för att kunna komma ut i arbetslivet. De måste lära sig möta nya människor och knyta kontakter som är ett måste i arbetssökandet (Ungdomsstyrelsen, 1998).

Salonen och Ulmestig (2004) beskriver hur kommunerna i landet har stora olikheter i att hantera problematiken runt arbetslösa socialbidragstagare. I en del kommuner hänvisas personerna till arbetsförmedlingen medan andra kommuner har byggt upp egna verksamheter med insatser som riktar sig till dem som behöver mest stöd att komma ut i arbetslivet. Det framkommer att det finns olika sätt att tolka begreppet *kompetenshöjande aktiviteter* som infördes 1998. Vissa kommuner menar att kompetens kan avse att skaffa sig rutiner i vardagen och att ingå i ett socialt sammanhang medan andra kommuner menar att man måste tillföra ny kompetens som till exempel datakunskap. Salonen och Ulmestig ifrågasätter rättssäkerheten för dessa individer som redan befinner sig i en utsatt position och som dessutom kan få olika stöd beroende på hur ens kommun tolkar begreppet kompetens (Salonen & Ulmestig, 2004).

3.5 Arbete och identitet

Att arbeta innebär inte bara att man ska försörja sig, utan handlar också om social integration, en känsla av att duga, tillhörighet och en samhällsfunktion (Soidre, 1999). Ungdomar kan få problem med sin identitetsutveckling om de inte kan etablera sig på arbetsmarknaden. Detta för att de sociala relationerna på ett arbete ger möjlighet för ungdomen att känna sig viktig och behövd (Hammarström, 1996b). Utveckling av identitet sker hela tiden i samspel med ungdomarnas egna upplevelser och hur omgivningen ser på dem. Om omgivningens bilder övertas finns det risk i att de känner sig osäkra och mer inåtvända och saknar tro på att de har förmåga till vad som krävs för att kunna få ett arbete vilket leder till passivisering (Stojanovic, 2001).

Lönen från ett arbete ger inte bara försörjning utan den har också en moralisk vinst. Att leva på socialbidrag och a-kassa ger inte samma status och värde som att leva på pengar som man själv tjänat (Swärd, 2000). Jahoda, en äldre klassiker inom ungdomsarbetslöshetsforskningen har, enligt Hammarström, skapat en behovsteori som beskriver betydelsen av att arbeta förutom de ekonomiska aspekterna. Dessa är: tidsstruktur på dagen, sociala kontakter, arbete för mål som en människa ensam inte kan nå, personlig status och identitet, ökad aktivitet (Hammarström, 1996b s.20).

Här i kapitlet som berör tidigare forskning har vi försökt ge en bild som visar att arbetslöshet är ett komplicerat fenomen som är sammankopplat med familjesituation, utbildning, ekonomi, sociala kontakter, hälsa och själva identiteten. Detta stämmer väl med upplägget på vår studie som försöker fånga arbetslivsintegreringen utifrån ungdomarnas helhetsperspektiv.

4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

När vi fördjupade oss i studierna om arbetslösa ungdomar stötte vi på begreppen social exklusion och social inklusion. Vi fann Thomas Kieselbach m.fl. (2006) tolkning av Martin Kronauers sex dimensioner av social exklusion. Efter ytterligare sökning runt teorin social exklusion fann vi den danske socialpedagogen Bent Madsens (2006) tankar om social exklusion analyserat ur ett systemperspektiv. Dessa teoretiska utgångspunkter förstärktes ytterligare med Madsens (2001) beskrivningar av socialiseringsprocessen samt kommunikation och relation ur ett socialpedagogiskt perspektiv.

4.1 Social exklusion enligt Kieselbach m.fl.

Inom arbetslivsforskningen har Kieselbach m.fl. (2006) utvecklat olika aspekter av exklusion som är intressant för oss. Han stödjer sig då på Kronauers teori om social exklusion som en multidimensionell process som definieras så här:

“social exclusion is understood as a dynamic, multidimensional process which incorporates social and economic (monetary and non-monetary) aspects of living, subjective experiences and objective situations, and which depends upon available personal and social resources” (Kieselbach & Traiser s. 4).

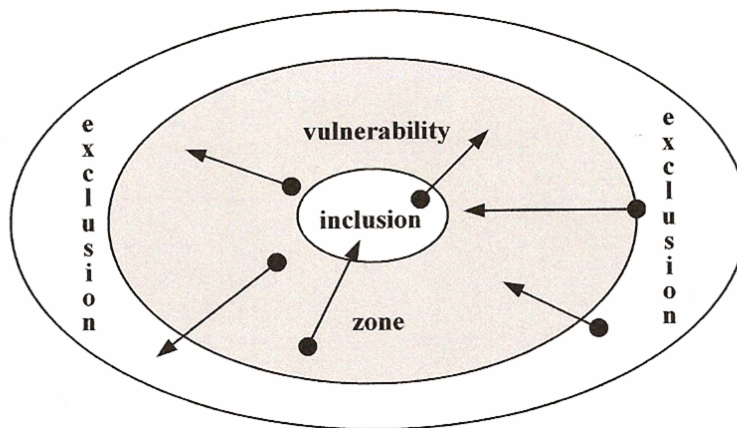

Figure 1: “The inclusion-exclusion paradigm. The arrows stand for different hypothetical “movements” of persons within this continuum” (Kieselbach & Traiser s. 4-5).

Kieselbach m.fl. (2006) ser den ökade arbetslösheten som ett permanent samhällsproblem med konsekvenserna att många människor inte kan leva enligt den samhälleliga standarden för materiellt och socialt välbefinnande. Begreppet social exklusion ska enligt författarna inte ses som ett definitivt tillstånd där motsatsen är social inklusion. Istället finns det många faktorer som påverkar individer och som gör att de kan vara mer eller mindre exkluderade beroende på graden av den enskilde individens sårbarhet. Vidare beskrivs att det alltid finns ett samband mellan social exklusion och arbetslöshet, men att arbetslösheten i sig inte behöver vara startpunkten för social exklusion. Bara genom att bli arbetslös gör inte att en individ blir socialt exkluderad utan det krävs också att man har marginella ekonomiska resurser och är socialt isolerad samtidigt. Kieselbach (2003) beskriver att fattigdom och

andra sociala problem kan öka risken för social exklusion för de unga och han menar att det sociala nätverket är den viktigaste faktorn för att motverka detta. Han säger också att den sociala bakgrunden kan vara både en skyddande faktor eller en riskfaktor. Tidiga professionella insatser kan minska risken av social exklusion av de psykosociala problem som kan uppstå när man står utanför arbetsmarknaden (Kieselbach, 2003).

Som beskrivet är arbetslöshet en central faktor för social exklusion, men resterande av nedan beskrivna faktorer måste också tas hänsyn till. Här presenteras Kieselbachs m fl. (2006) tolkning av Kronauers sex olika dimensioner av social exklusion:

1. *Exklusion från arbetsmarknaden* uppkommer dels genom svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden och för de som har befunnit sig i arbete och därefter blir arbetslösa får problem att återgå till arbetslivet igen. Detta kan leda till uppgivenhet och en känsla av att vara betydelselös för samhället.

2. *Ekonomisk exklusion* hör ihop med begränsade ekonomiska resurser som leder till fattigdom vilket gör att individer blir beroende av välfärdsstaten till sin försörjning.

3. *Institutionell exklusion* kan ses då arbetslösa inte har tillgång till privata institutioner såsom att låna pengar i bank och teckna försäkringar. Istället blir de hänvisade till olika institutioner som exempelvis socialtjänsten, vilket kan leda till skamkänslor, passivisering som ger upphov till ett institutionsberoende. På så sätt exkluderas arbetslösa från samhället och blir istället inkluderade i institutionella stabila system.

4. *Exklusion genom social isolering* beskriver antingen hur familj och vänner drar sig undan individen eller att individen själv minskar kontakten med sitt sociala nätverk. Detta kan leda till att de sociala kontakterna minskar till att man bara umgås med en speciell eller liten grupp människor.

5. *Kulturell exklusion* refererar till oförmågan att leva enligt de socialt accepterade normer och värderingar som finns i samhället vilket leder till stigmatisering och sanktioner från den sociala omgivningen.

6. *Rumslig exklusion* ser till segregation genom boendeförhållanden där människor med begränsade ekonomiska resurser ofta kommer från liknande sociala och kulturella bakgrunder (Kieselbach m.fl.2006).

4.2 Social exklusion enligt Madsen

Madsen (2006) ger begreppet social exklusion två olika betydelser. Antingen att stöta ut någon som befinner sig inne i ett system eller att förhindra någon inträde i systemet. Social inklusion framställs som motsatsen, att innefatta någon i systemet. Madsen (2006) är inspirerad av Luhmanns teori om att vi lever i ett "polycentriskt samhälle" (s.81) som består av många olika delsystem, institutioner och organisationer med sina egna centrum. Dessa fungerar självständigt och kommunicerar med omgivningen endast efter överenskomna koder.

Enligt Madsen (2006) används begreppen social exklusion och social inklusion för att beskriva en social ordning som visar sig i en ute/inne-dimension. Genom livet är vi inte hänvisade till ett enda system utan vi träder in i och ut ur flera olika delsystem hela tiden, och vi kan även befinna oss i flera olika system samtidigt. Inkludering i ett system kan under vissa omständigheter underlätta inkludering i ett annat. Vidare menar Madsen att de väsentligaste systemen vi ingår i är familjen, utbildningssystemet, arbetsmarknaden, rättsväsendet, sociala hjälpsystemet och det politiska systemet. I dessa system iklär vi oss olika roller som förälder, arbetare, bidragstagare etc. Inom systemet är det viktigt att förstå de koderna som bestäms, samt att man deltar aktivt i den kommunikation som sker. Görs inte det blir man oviktig för systemet och hamnar utanför och blir därmed exkluderad. De samhälleliga systemen definierar själva vilka som är behöriga för inträde genom kategorisering som bestäms utifrån behov eller lagar, vilket gör att ett system inte är öppet för alla. En individs alla behov kan inte tillgodoses i ett och samma system, utan de delar som är relevanta för systemet och faller inom dess ramar tillgodoses. Detta medför att det finns människor som faller utanför och inte passar in i något system och istället blir skickade fram och tillbaka. På så sätt blir systemet som ska vara inkluderande i sig även ett exkluderande system (Madsen 2006).

Enligt Madsen (2006) fanns det i det tidigare industrisamhället en ovanför/nedanför-dimension genom att det var hierarkiskt ordnat. Makthavarna fanns på toppen och innehade både ekonomisk och politisk makt över den egendomslösa arbetarklassen. Föräldrar hade makt över sina barn och män dominerade över kvinnorna. Integrationen in i samhället skedde genom sin klasstillhörighet och arbetsplatsen var en instans som samordnade solidariteten. Vi lever idag ett öppet samhälle som är funktionellt differentierat där vi alla skall vara lika oavsett stånd, klass eller status. Alla kan inkluderas bara vi uppfyller de krav som ställs för att få inträde. På arbetsmarknaden och i utbildningssystemet är inträdeskravet kompetens, för att kunna konsumera är kravet att vi har pengar. Detta betyder enligt Madsen att när vi i dagens samhälle exkluderas som individer hänvisas det till bristande personliga egenskaper och inte brister i systemet (Madsen, 2006).

4.3 Socialiseringsprocess

Socialisering kan enligt Madsen (2001) ses som ett icke planerat samhälliggörande, det vill säga att vi som individer ska kunna ta till sig rådande normer, värderingar och seder som finns i samhället. Genom socialiseringsprocessen formas vi till sociala individer och utvecklar en egen identitet genom att tillägna oss nya färdigheter. Hur socialiseringsprocessen genomförs har betydelse och om processen inte går som planerat kan istället asocialitet utvecklas. Socialisering är inte något som endast sker i barnåren utan är en process som sker i olika livsperioder och då krav ställs på att utveckla nya roller, som exempelvis för unga som ska ge sig in i arbetslivet.

Enligt Madsen (2001) förmedlades förr normer och värderingar endast av familj, skola och kyrkan och det fanns inga oklarheter om vad som var ett gott liv och vad som ansågs vara rätt eller fel. Idag finns en mångfald av instanser som på något sätt är delaktiga i socialiseringsprocessen och genom dem tilldelas vi olika roller som ofta kan verka motsägelsefulla och kan medföra förvirring för den enskilde. Familjen, den första och den

innersta sfären är en av de viktigaste aktörerna där föräldrar ska förmedla kärlek och närhet, vara ansvarstagande samt fungera som vägledare för sina barn. I skolans värld får barn kompetens i hur man ska agera i grupp och krav ställs på att prestera resultat. I socialiseringsprocessen har också vänner stor påverkan och även media som förmedlar bilder som inte alltid överensstämmer med det verkliga livet. Vidare anser Madsen att med de många instanser och olika rollbyten som dessa medför gör att individerna blir mer lämnade att forma sin egen socialisering, en frihet vilken kan leda till att individen förlorar sig själv. Då samhällets krav förändras och hårdnar får inte alla med sig den livskompetens som behövs för ett självständigt fungerande liv utan behöver då de professionellas stöd för att socialiseras (Madsen, 2001).

4.4 Kommunikation och relation

I Madsen (2001) framhålls även vikten av kommunikation som kan ses om ett komplement till ovan beskrivna teoretiska perspektiv. Detta kan vara en viktig poäng för vår analys, då man i *Arbetsstödet* försöker överskrida den mer formella kommunikationen som vanligtvis möter klienter. Det blir därför frågan om en slags integrationsprocess som Madsen kallar för en dannelsen (bildning). Utfallet av den beror på *hur* parterna samtalar, hur deras dialog utvecklas (Madsen 2001). Här är Madsen inspirerad av Habermas som visat hur en systemintegration måste kompletteras med en social integration, en relation mellan två subjekt. En sådan kommunikation omfattar en sakdimension (objektiv), en erfarenhetsdimension (social) och en känslodimension (subjektiv) vilket innebär att kommunikationen vidgas från en kognitiv information till en mellanmänsklig (intersubjektiv) dialog.

Madsen tar vidare upp den dubbla relationen som utmärker förhållandet mellan professionell och klient. Den ena delen beskrivs som en kompetensrelation och används för att ge stöd och hjälp och som präglas av en olikhet mellan individerna. Den andra delen, personrelationen, har en etisk aspekt där den professionelle åsidosätter sin möjliga makt. Fokus läggs på att man trots olikheter har ett lika värde som människor där man blir älskad för den man är och inte det man borde vara. De dubbla relationerna exemplifieras i figuren nedan (Figur.s.184 Madsen 2001).

Socialpedagog	← →	kompetensrelation	← →	klient
Människa	← →	personrelation	← →	medmänniska

Vidare menar Madsen att man som socialarbetare måste kunna växla mellan de beskrivna kompetens- och personrelationerna för att åstadkomma förändring. Som professionell är det viktigt att visa på att man är villig att förstå klientens situation, göra möjliga tolkningar samt synliggöra problemet för båda parter (Madsen, 2001).

5. METOD

I metodkapitlet redovisas studiens val och överväganden samt hur vi gått tillväga vid genomförandet.

5.1. Vetenskapsposition

Studien har ett hermeneutiskt vetenskapsfilosofiskt förhållningssätt. Gilje & Grimen (2007) beskriver att grundprincipen inom hermeneutiken bygger på att alla bär på en förförståelse i mötet med något som man aldrig kan bortse från. För att förstå ett fenomen är det viktigt att sätta det i ett sammanhang, man kan alltså inte särskilja kontext och fenomen. Genom kontexten tillskrivs saker mening som gör att de kan förstås. Vidare framställer författarna begreppet *den hermeneutiska cirkeln* för att förstå att man måste se till både delar och helhet i en ständigt växelvis verkan, dels mellan fenomenet som ska tolkas och kontexten det förekommer i, och även mellan fenomenet och förförståelsen vi har med oss (Gilje & Grimen, 2007).

Vi har enligt det hermeneutiska perspektivet inte kunnat bortse från vår egen förförståelse, utan förstår att våra tidigare erfarenheter och kunskaper påverkar hur vi ser på det ämne vi studerar. Vi har lite olika perspektiv med oss i bagaget. En av oss har som tidigare nämnts ett professionellt perspektiv som myndighetsperson där hon mött ungdomar som ansöker om socialbidrag och befinner sig i liknade situation som våra intervjupersoner. I det arbetet har tankar väckts över varför unga arbetslösa som verkar ha mycket resurser har hamnat i den situation de befinner sig i. Tankarna har kretsat kring att arbetslöshet är ett strukturellt problem, men även att ungdomarna verkar vara nöjda med att gå på socialbidrag och ser det som sin rättighet. Flertalet ungdomar vände sig till socialtjänsten i första hand innan de sökt arbete eller tagit kontakt med arbetsförmedlingen. Den andra av oss har en annan erfarenhet genom att ha varit arbetskamrat med en ungdom som kom från liknande verksamhet som *Arbetsstödet*. Hon uppfattade personen som ”vilken ungdom som helst” med mycket resurser. Denna bild hade hon med sig in i mötet med respondenterna.

5.2 Studiens ansats

Enligt Larsson (2005) utgår den deduktiva strategin från att man som forskare har en eller flera teorier som utgångspunkt för studien vilket gör att intervjufrågorna och fokus i undersökningen styrs av vad som bedöms vara väsentligt utifrån teorierna (Larsson, 2005). Vår studie följer inte ett sådant upplägg utan är istället mer induktivt, vilket betyder att vi utgått från vår empiri för att sedan försöka tolka den med hjälp av våra teoretiska perspektiv, dock utan att ”bevisa” teoriernas relevans. I stället har vi försökt följa upptäckandets väg och kunskapen har byggts ”nerifrån och upp” som Thomassen (2007 s.51) uttrycker det. Larsson (2005) anser att ett induktivt tillvägagångssätt är viktigt i kvalitativa metoder på så sätt att intervjupersonen ska få chans att på eget sätt att föra fram sina upplevelser.

5.3 Val av metod

Kvale (1997) och Widerberg (2006) menar att det är forskningsfrågan, alltså det problem som ska studeras, som skall avgöra vilken metod som väljs för en studie. I en kvantitativ

undersökning är avsikten i första hand att söka efter förekomst eller frekvens, till skillnad från en kvalitativ undersökning där man i första hand söker efter innebörden av en företeelse (Widerberg, 2006). Larsson (2005) menar att man i en kvalitativ undersökning försöker få kunskap om individers subjektiva upplevelser och beskrivningar av sig själva. Eftersom vi avser att undersöka några få ungdomars upplevelser om deras väg in i arbetslivet har vi valt kvalitativa intervjuer som vi anser lämpar sig bäst för denna studie.

Ett annat alternativ hade varit att göra en kvantitativ studie i form av enkäter som riktade sig till alla ungdomar som lämnat verksamheten. Dock avstod vi från att göra detta då vi avsåg att undersöka ungdomarnas upplevelser och att enkäter inte skulle ge det djup som vi önskade nå. Vi resonerade också kring att det skulle ha inneburit svårigheter att hitta ungdomarna eftersom de lämnat *Arbetsstödets* verksamhet. Vi tror även att svarsfrekvensen skulle ha blivit låg i de fall där vi ändå kunnat nå ungdomarna eftersom de kanske inte skulle se nytta med att delta i studien. Svenning (2003) påpekar att för att få den svarsfrekvens som krävs för en enkätstudie behöver man räkna med att skicka ut ett flertal påminnelser vilket vi ansåg vara för tidskrävande.

5.4 Urval

Svenning (2003) menar att det i kvalitativa studier alltid görs selektiva urval när man väljer intervjupersoner och att det inte finns några specifika regler. Vi gjorde ett selektivt urval genom att vända oss till ett aktiveringsprogram som riktar sig till arbetslösa ungdomar som behöver socialtjänstens stöd för att komma in i arbetslivet. Innan syfte och frågeställningar fastställdes för studien fanns en tanke om att rikta oss till alla ungdomar som lämnat verksamhet oavsett om de kommit i arbete eller inte. Detta skulle troligtvis ha gett studien en mer nyanserad bild av ungdomars problem med inträdet på arbetsmarknaden. Vi avstod dock från detta efter samrådan med personalen som ansåg att det skulle innebära stora svårigheter för dessa ungdomar att medverka i studien beroende på deras olika problematik. Svenning (2003) menar att i en liten kvalitativ studie är det viktigt att hitta de intervjuobjekt som har mest att tillföra studien informations- och kunskapsmässigt, därför valde vi att endast vända oss till de unga som är i arbete.

Efter en granskning av vilka som lämnat verksamheten för arbete visade sig tretton personer vara aktuella. Några ungdomar föll bort då de ej gick att nå, varken per telefon eller brev och några hade flyttat långt från kommunen, varpå de också föll bort. Sex personer var villiga att ställa upp i studien, en lämnade dock återbud samma dag intervjun skulle genomföras. Totalt intervjuades alltså fem ungdomar, vårt önskemål hade dock varit att genomföra cirka åtta intervjuer. Enligt Kvale (1997) ska man intervjua så många man anser sig behöva till sin undersökning utifrån dess syfte, men ett riktmått kan vara mellan 5 – 25 intervjuer. Vi hoppades också på en någorlunda jämn fördelning mellan könen, vilket det också blev. Tre tjejer och två killar ställde upp i studien. Åldern på de unga vuxna har varierat mellan 22 - 28 år. Åldersspannet beror på att det är olika lång tid sedan de lämnade *Arbetsstödet*, men de var alla mellan 18 – 25 år när de var inskrivna.

5.5 Genomförande

Inför intervjuerna sammanställdes en intervjuguide med övergripande teman och till varje tema ställdes underfrågor upp om vad vi intresserade av att undersöka (bilaga1). Enligt Kvale (1997) är detta en halvstrukturerad intervjuguide. Frågorna skapades utifrån frågeställningarna och den tidigare forskning som studerats i ämnet. För att öva upp våra färdigheter som intervjuare samt för att kontrollera om det var rätt teman som valts ut övade vi på familjemedlemmar och även på varandra. Enligt Kvale (1997) är detta ett bra sätt för ovana intervjuare att öva upp sina färdigheter inför intervjusituationen (Kvale, 1997).

Intervjuerna utfördes i *Arbetsstödets* lokaler och tog mellan 70-100 minuter att genomföra. Respondenterna hade möjlighet att välja annan lokal men det fanns inte några sådana önskemål. Vi deltog båda två vid samtliga intervjutillfällen och turades om att hålla i intervjuerna. Innan hade vi kommit överens om att det var tillåtet för den andre att också ställa frågor vid passande tillfälle. Det kändes tryggt för oss att vara två och kunna ta stöd av varandra eftersom vi har lite erfarenhet av intervjusituationer. Detta bekräftas utav Trost (1993) som påpekar att det kan finnas fördelar med att vara två intervjuare, då man kan ge varandra stöd och att ett gott samarbete kan medföra en bättre intervju. Det skulle kunna bli till nackdel för den som blir intervjuad då den hamnar i ett underläge, detta var dock inget vi märkte av.

Vi följde respondenterna i deras berättelser och återkopplade till vissa teman där djupare svar önskades. Holme & Solvang (1997) skriver att man som forskare inte behöver följa intervjuguiden till punkt och pricka utan också kan ta hänsyn till sådant som dyker upp under samtalet då detta kan bidra till ytterligare djup i studien.

Intervjuerna spelades in på band med hjälp av diktafon så att vi skulle slippa anteckna under tiden. Detta gjorde att vi kunde koncentrera oss på vad som sades och att det blev ett bra flyt i samtalet. Kvale (1997) menar att man genom att använda diktafon lättare kan fokusera på samspelet i intervjuer. Larsson (2005) menar att genom att spela in intervjuer på band gör materialinsamlandet mer riktigt och man kan få mer detaljerade citat vilket ger en gedigen grund när man ska genomföra analysen.

Därefter transkriberades intervjuerna, det vill säga överfördes från tal till skriven text. De skrevs ut i sin helhet vilket var mycket tidskrävande. Kvale (1997) påpekar att genom denna transkriberingsprocess tas meningen ur sitt sammanhang och att man därigenom förlorar viktig information. Detta är vi medvetna om och vi har därför i textmaterialet lagt in pauser, osäkerhet, skratt och gråt för att inte helt gå miste om nyanserna från det levande talet.

5.6 Analysmetod

Kvale (1997) anger att man redan vid intervjutillfället startar sin analys. För oss stämmer detta, då vi redan under intervjuens gång började reflektera. Efter varje intervjutillfälle tog vi oss tid att gemensamt reflektera, dels kring intervjusituationen men också hur vi har uppfattat intervjupersonen och dennes berättelse.

Svenning (2003) beskriver Neumanns kodning som lämplig för kvalitativa undersökningar. Neumanns stadier i analysarbetet benämns som *öppen kodning*, *axiell kodning* och *selektiv*

kodning. Den *öppna kodningen* innebär att man läser igenom materialet med ett öppet sinne och på så sätt försöker hitta mönster och begrepp. Den *axiella kodningen* är ett fördjupat sätt att läsa in texten, man har med sig begrepp från den öppna kodningen som man försöker bygga vidare på och se hur olika delar i materialet kan sammankopplas. Den *selektiva kodningen* innebär att man som forskare selektivt söker efter typiska exempel som styrker och belyser de teman som kommit fram under analysens gång (Svenning, 2003).

I analysen av vår studie har vi inspirerats av Neumans stadier av kodning (Svenning, 2003). För att lära känna den inhämtade empirin har det utskrivna materialet lästs igenom flertalet gånger. Anteckningar har gjorts i texten om tänkbara teman som börjat framträda. Därefter har diskussioner förts kring olika teman och vi har i stort sett haft samma uppfattning om vilka teman som varit relevanta att arbeta vidare med. I nästa steg gick vi mer på djupet genom att söka mer passande empiri i materialet till de olika temana. Vi har då även funnit motsägelsefulla uppgifter som vi analyserat vidare på. Slutligen har vi letat passande citat för de teman vi funnit i texten och då försökt visa olika åsikter som kan framkomma om ett och samma ämne. Detta anser vi också överensstämmer med *den hermeneutiska cirkeln* som tidigare beskrivits. Vi har plockat ut delar från helheten i form av de olika temana vi funnit i empirin. Genom att titta på delar i intervjuerna för att sedan återblicka till helheten har vi sett företeelser som vi inte tidigare upptäckt som också gett oss en ny förståelse.

5.7 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Reliabilitet handlar om tillförlitligheten i studien, det vill säga om två olika undersökningar skulle kunna ge samma resultat (Svenning, 2003; Kvale, 1997). Reliabilitet är inte lika relevant att diskutera när det gäller kvalitativa undersökningar jämfört med kvantitativa undersökningar. Kvalitativa studier har för avsikt att mäta det specifika och kontextuella och meningen är inte att man skall kunna generalisera resultaten (Svenning, 2003). Fokus i studien ligger på intervjupersonernas subjektiva upplevelser vilket vi anser vara svårt att mäta. Dessutom är varje intervjusituation ett unikt samspel vilket gör att vi tror att det hade inneburit svårigheter för någon annan att få samma resultat vid senare tillfälle. Enligt ovanstående resonemang kan vi inte säga att studien har en hög grad av reliabilitet, vilket inte heller har varit vår avsikt.

Validitet handlar om hur ens undersökning stämmer överens med verkligheten, om man mätt det man avser mäta (Svenning, 2003; Kvale, 1997). För att säkra validiteten när man som vi använder oss av kvalitativa intervjuer bör man noggrant tänka igenom frågeformulär och intervjusituation. Det kan vara problematiskt hur man konstruerat frågeformulär då frågorna kanske inte är tillräckligt spetsade, vilket kan ge otydliga svar från respondenterna (Svenning, 2003). Detta märkte vi av vid reflekterandet över första intervjun då avsaknad av djup upptäcktes i ett antal frågor. Till nästa intervju ställde vi tydligare frågor samt var mer uppmärksamma på att följa upp svaren med följdfrågor. Ett annat problem som Svenning tar upp är att intervjuaren kan låta sina egna värderingar färga av sig på respondenten vilket kan påverka dennes svar på frågorna (Svenning, 2003). Även Swärd (2000) menar att validitetsproblem kan uppstå vid studier kring socialbidrag och arbetslöshet genom att intervjupersonernas svar kan påverkas av vad de tror vi vill höra och vilka värderingar som är socialt accepterade i samhället. Detta har vi beaktat, men inte uppfattat som ett problem, eftersom våra respondenter inte längre är arbetslösa samt inte längre uppbär försörjningsstöd.

I övrigt har intervjuerna genomförts utan missöden, diktafonen har fungerat och intervjuerna har kunnat ske utan avbrott.

Larsson (2005) menar att det innebär svårigheter att generalisera kvalitativa studier, dels för att de ofta är små och dels för att urvalet inte görs slumpmässigt. Resultatet som framkommer i studien har inte för avsikt att vara allmängiltigt för alla ungdomar som varit arbetslösa. Dock anser vi att studien ändå kan ha ett upplysande värde samt ge en bild av dessa ungdomars upplevelser.

5.8 Etiska överväganden

Kvale (1997) menar att man som forskare ska tänka igenom om den eventuella skadan för respondenterna kommer att uppvägas av de eventuella fördelarna med studien. I våra etiska reflektioner har vi utgått från Vetenskapsrådets etiska principer (2002) som beskriver fyra huvudkrav för att skydda individer som medverkar i forskningsstudier. Dessa är; *informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.*

Informations- och samtyckeskraven har beaktats så till vida att intervjupersonerna har fått information om studiens syfte en första gång per telefon, där de också samtyckte till att medverka i studien. Vid intervjutillfället gavs mer ingående information skriftligt (bilaga 2) och frivilligheten att delta påtalades än en gång. Vi har vid några tillfällen under intervjuerna informerat respondenterna att de inte behöver besvara någon fråga om de har uppfattat den som känslig.

Vad det gäller *konfidentialitetskravet* så har resonemang förts kring hur respondenterna kan skyddas. Ett val vi gjort i studien är att inte namnge undersökningsstad eller den arbetsstödande verksamhet ungdomarna deltagit i. Vi har givit respondenterna fiktiva namn och på så sätt skyddat deras anonymitet utåt. Nackdelen blir då att det blir möjligt att identifiera vem som säger vad genomgående i texten. Då personalen på *Arbetsstödet* bokat in intervjuerna vet de också vilka som deltagit i studien och på så sätt har vi inte skyddat intervjupersonerna inåt. Vi övervägde vilka konsekvenser detta skulle kunna innebära för respondenterna och kom fram till att de inte står i beroendeförhållande till personalen eftersom de lämnat *Arbetsstödet*s verksamhet. Vi tror därför inte att de skulle lida skada av att deras anonymitet inte helt kan skyddas. Alla respondenter har även uttalat sig positivt om *Arbetsstödet* och inga känsliga uppgifter har framkommit. Om så varit fallet hade vi fått överväga hur det skulle ha redovisats i uppsatsen.

Angående *nyttjandekravet* har intervjupersonerna fått informationen att intervjumaterialet endast kommer att användas i forskningssyfte. De har även fått vetskap om att den färdiga uppsatsen bland annat kommer att överlämnas till *Arbetsstödet* samt publiceras på Internet.

5.9 Litteratursökning

För att skaffa kunskap om det valda ämnet användes Göteborgs universitetsbiblioteks hemsida flitigt. Sökningar gjordes i LIBRIS och GUNDA samt även i databaser där vi sökt på ämnesområden som socialt arbete och sociologi. Sökorden som användes var: *youth,*

young adults, unemployment, employment, social welfare, welfare recipients. Information har även sökts på Internet genom sökmotorerna Google och Google Scholar där vi använt de tidigare beskrivna sökorden på engelska samt svenska sökord som: *unga vuxna, ungdomar, arbetslöshet, försörjningsstöd, socialbidrag, socialbidragstagare, programverksamhet, aktiveringsprogram.*

Sökningar har även gjorts på hemsidor som: *regeringen, arbetsförmedlingen, statistiska centralbyrån, socialstyrelsen* samt *ungdomsstyrelsen.* Litteratur har också sökts genom referenslistor i den litteratur vi hittat. Efter mycket letande fann vi att många författare hänvisade till samma källor vilket gjorde att vi nöjde oss med den litteratur vi hittills hade funnit. Det visade sig vara svårt att hitta nyare forskning i ämnet, då många forskare refererar till 1990-talet och ännu längre tillbaka i tiden.

6. RESULTAT OCH ANALYS

Här avser vi att presentera studiens resultat samt genomföra analysen. Inledningsvis ges en kort beskrivning av varje intervjuperson för att läsaren ska få en bild av vilka ungdomarna är. De har fått fiktiva namn som kommer att användas genomgående i uppsatsen. Resultatet presenteras utefter teman som framkommit under intervjuerna och valda citat belyser intervjupersonernas röster. När citaten återges i text har talspråk i viss mån korrigerats för att underlätta läsbarheten. Detta nämner även Widerberg (2006) som menar att oredigerad text kan upplevas kränkande för intervjupersonerna.

De teman som framkommit i intervjumaterialet är: *uppväxtförhållanden och utbildning, erfarenheter av arbetslöshet och socialbidrag, i riktning mot arbetslivet* och slutligen *värdet av att ha ett arbete*. Dessa teman redovisas utifrån ett livsloppsperspektiv som känns naturligt eftersom vi följt ungdomarnas berättelser från barndom till vuxenliv. Analysen kommer att varvas med resultatet och vi kommer att applicera våra valda teorier om social exklusion, socialiseringsprocess samt kommunikation och relation. Dessutom kommer vi att ta hjälp av den tidigare forskning som redovisats i uppsatsen.

6.1 Presentation av respondenter

Lisa är 23 år och singel. Hon bor i en hyreslägenhet på ett rum och kök. Efter att ha arbetat på ett skolbibliotek läser Lisa idag till läkarsekreterare och försörjer sig genom studielån.

Lukas är 26 år och singel. Han bor i en hyreslägenhet på ett rum och kök. Han har de senaste nio månaderna arbetat, men är nu arbetslös sedan två veckor tillbaka. Han har dock varit på anställningsintervju där han fått positiv respons om att få anställning.

Pernilla är 28 år och ensamstående med ett barn på 10 år. De bor i en hyreslägenhet på 2,5 rum och kök. Pernilla försörjer sig genom arbete på en fabrik som målare.

Tobias är 23 år, sambo och nybliven pappa. Familjen bor i en hyreslägenhet på två rum och kök. Tobias försörjer sig i dag genom arbete i en processindustri. Han har varit anställd i tre och ett halvt år på samma arbetsplats.

Annica är 24 år och särbo. Hon bor i en hyreslägenhet med två rum och kök ihop med sina två katter. Annica försörjer sig som timanställd florist.

6.2 Uppväxtförhållanden och utbildning

I våra intervjupersoners berättelser visar sig uppväxten och problem med utbildningen vara framträdande faktorer som påverkat deras väg in i arbetslivet. Flera av ungdomarna har vuxit upp i lägenhet i bostadsområden med låg socioekonomisk standard. När det gäller föräldrarnas yrke så finns det flera exempel på att de arbetar inom yrkeskategorier där det inte krävs högre utbildning, såsom exempelvis städerska, lastbilschaufför eller inom industrin. Föräldrarna har också i flera fall varit sjukskrivna under perioder och slutligen blivit sjukpensionärer. Detta har medfört att den ekonomiska situationen i flera familjer har varit knaper. Lisa säger så här om sin mamma:

”Hon har alltid varit sjuk. Hon jobbade när jag var liten eller så, så jag kan se det nu att jag vet inte hur hon klarade ekonomin. Det har alltid varit knapert så jag är van vid att klara mig med lite pengar.” (Lisa)

För ungdomar som är arbetslösa och lever på socialbidrag kan man enligt Hammer (2007) ofta se en koppling till att de har vuxit upp i familjer med lågutbildade föräldrar som många gånger stått utanför arbetsmarknaden, vilket också varit fallet för flera av våra intervjupersoner. Hammer menar även att föräldrarna ofta är frånskilda vilket stämmer överens med vår empiri då de flesta av respondenterna har vuxit upp med enbart mamma. Anledningarna till detta ser lite olika ut, dels beror det på att papporna varit frånvarande och passiva i sitt föräldraskap eller att de har avlidit. I flera fall finns det även missbruk med i familjebilden. En bild som framträder är hur det kan vara att växa upp med mamma, där pappan som har ett alkoholmissbruk finns på avstånd. Det uttrycks en saknad efter pappa som lovar att de ska umgås men istället sviker det löftet. Tobias säger så här:

”Det har ju hela tiden vart det här problemet då med pappa att han inte engagerat sig speciellt mycket då. Han lovar att han skulle komma, han har gjort så hela tiden då. [...] Och så istället för att säga vad det var som hände, att han jobba eller att han hade druckit så blev de massa konstiga historier som man rätt så lätt visste att de inte stämde.” (Tobias)

Annica har liknande upplevelser vad det gäller förhållandet till sin pappa som även han har alkoholproblematik. Hon ger denna beskrivning:

”Han har liksom inte tagit ansvar och jag försökte hela tiden, men jag tycker inte att ett barn ska behöva ta ansvar för nånting en vuxen ska göra. Och jag ringde och han svarade inte, och han hade nya tjejer varje vecka som vi var hos när jag var där.” (Annica)

En annan berättelse är Pernillas som handlar om en uppväxt med en alkoholiserad mamma och där pappa är död. Under mammas perioder av missbruk har Pernilla och hennes syskon bott i olika familjehem. När mamma återhämtat sig har barnen kommit hem vilket av Pernilla beskrivs som att det skett allt för tidigt ibland. Detta pendlande fram och tillbaka har medfört en känsla av rotlöshet som uttrycks så här:

”Jag har aldrig känt mig hemma nånstans och det har väl mycket med min barndom att göra. Det var ju att flytta runt hela tiden var det ju. Flytta runt på nätterna och när som helst kunde ju socialbyrån komma och så, när mamma drack då. Då var det ju bara att packa sin väska och så åka till nästa ställe.” (Pernilla)

Det har även förekommit övergrepp i familjerna i form av fysisk misshandel och sexuella övergrepp. En intervjuperson berättar om att hon i sin barndom blivit misshandlad av sin pappa och att hon bevittnat våld på både sin mamma och sin pappas nya flickvän. Detta anser hon vara en bidragande orsak till att hon själv blivit utåtagerande och hamnade i bråk både i situationer hemma och i skolan:

”Jag kunde bli arg för ingenting, jag gick inte upp på morgonen och slogs med dom i skolan och sen så i sjuan till nian så va jag ju i slagsmål med mina lärare. [...] Jag slog

ju sänder allting hemma [...] dörrar och speglar, jag var riktigt hemsk. Mamma satte sig ju över mig flera gånger och höll fast mig för jag fick såna raseriutbrott.” (Annica)

Även Tobias berättar om övergrepp i familjen. I denna berättelse handlar det om att hans syster anklagat deras pappa för att ha förgripit sig sexuellt på henne, vilket han också dömdes till fängelse för. Tobias berättar att han inte trodde på sin systers anklagelser och därför blev detta en konfliktfylld situation inom familjen som resulterade i att Tobias flyttade hemifrån vid 16 års ålder.

Enligt Madsen (2006) är familjen ett av de viktigaste system vi ingår i där vi tar på oss olika roller. I vår empiri kan vi se att ungdomarna vuxit upp i svaga familjesystem präglad av svårigheter där föräldrarna inte alltid kunnat ge sina barn en stabil tillvaro och kunnat leva upp till rollen som förälder. Exempel på detta är att föräldrar har missbruksproblematik och att det har förekommit misshandel och sexuella övergrepp i familjen under uppväxten. Vi anser därför att de är extra sårbara. Denna sårbarhet tänker vi har betydelse när det gäller ungdomarnas problematiska inträde in i arbetslivet vilket kan kopplas till Kieselbach m.fl. (2006) som menar att social exklusion är en process som inte behöver börja med arbetslöshet utan också har ett samband med hur sårbara vi är som individer. Har man upplevt sociala problem och fattigdom ökar risken för social exklusion.

Under uppväxten har flera av ungdomarna mått psykiskt dåligt haft kuratorskontakt under skoltiden. Annica berättar om självmordsförsök och självskadebeteende som resulterade i kontakt med BUP. Tobias säger att han redan på lågstadiet fick kontakt med skolkuratoren och att han haft självmordstankar. När han gick på gymnasiet blev han under några månader inlagd på en barnpsykiatrisk avdelning för vård som han berättar för oss om:

”Jag hade kontakt med kuratorn där då, väldigt intensivt just där innan jag blev inlagd, en eller två gånger i veckan då som jag gick hos henne. Det gick neråt och neråt och sen helt plötsligt så satt jag inne hos kuratorn en dag och så sa hon att nu ska din mamma komma, nu ska vi åka iväg.” (Tobias)

I SOU-rapporten *Unga utanför* (2003:92) beskrivs att det är de unga som har sämre hälsa som oftare hamnar i arbetslöshet vid högkonjunktur. Detta stämmer överens med vad som framkommer i vår studie då ungdomarna berättar om någon form av psykisk ohälsa under sin uppväxt och vid tidpunkten när de var arbetslösa befann vi oss i högkonjunktur. Detta gör att vi tolkar att den psykiska ohälsan har påverkat ungdomarnas möjlighet att komma in på arbetsmarknaden.

Att uppväxtförhållandena visar sig i utbildningshänseende blev även tydligt i vår studie. När det kommer till ungdomarnas egen utbildning finner vi två olika bilder. Dessa bilder består av dem som har slutfört gymnasieutbildningen, och de som börjat gymnasiet men inte fullföljt utbildningen. Pernilla berättar att hon som sjuttonåring fick barn och att hon då gjorde ett uppehåll från sina studier på gymnasiet. Efter barnledigheten återupptog hon sina studier, dock fick hon inget slutbetyg vilket hon kopplar till sitt psykiskt dåliga mående. Annica berättar att hon efter grundskolan gick ett år på IV-programmet, för att sedan påbörja omvårdnadsprogrammet, vilket hon inte fullföljde. Tobias avbröt sina gymnasiestudier när tre månader kvarstod. Han berättar att det dels berodde på att han var skoltrött, men också för att han behövde försörja sig. Han säger så här om varför han slutade skolan:

”Som sagt mestadels för ekonomin. För jag kände att jag orkade inte jobba på helgerna och gå i skolan på vardagarna. För jag flyttade hemifrån när jag var 16 så när jag fyllde 18 sa mamma att nu betalar jag inte mer. Då fick jag försöka lösa det själv då. Och socialen ville ju inte gå in och hjälpa till i och med att jag gick i skolan, så att det var inte så många alternativ jag hade.” (Tobias)

Madsen (2001) menar att familjen och skolan är viktiga instanser i socialiseringsprocessen för unga i dagens samhälle. Genom att inte genomgå gymnasiet menar vi att dessa ungdomar går miste om en del i sin möjlighet att utveckla sina sociala färdigheter som behövs för integrering i arbetslivet. Vi anser också att det är föräldrars uppgift att vägleda sina barn och ungdomar till att förstå vikten av att genomföra sin gymnasieutbildning.

Lisa och Lukas har båda genomfört sin gymnasieutbildning där de valde inriktning utifrån sitt musikintresse. De säger båda att detta utbildningsval kan ha medfört svårigheter att få ett arbete, vilket de ändå inte ångrar. Lisa uttrycker sig så här angående varför hon tror att hon inte fick ett jobb efter studenten:

”Till viss del var det väl utbildningen jag gick, som inte gav något jobb. Skulle man haft jobb efter studenten skulle man ju gå någon yrkesutbildning. Bygg eller fordon kanske. Ja, men det är ingenting jag ångrar, faktiskt, inte alls.” (Lisa)

6.3 Erfarenheter av arbetslöshet och socialbidrag

Alla intervjupersoner var arbetslösa och fick svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden, detta kan vi koppla till exklusion från arbetsmarknaden som enligt Kieselbach m. fl. (2006) är en central faktor för social exklusion. Vi kan då säga att de är sårbara för social exklusion då den främsta faktorn för att bli socialt exkluderad är arbetslöshet. För sin försörjning har de då vänt sig till socialtjänsten och enligt Hammer (2007) är de främsta orsakerna till att ungdomar söker socialbidrag sociala problem, psykisk ohälsa, ej genomförd gymnasieutbildning samt arbetslöshet. Vi kan se att detta stämmer överens med vår studie, då alla respondenter har haft svårigheter med en eller flera av dessa faktorer.

En av tjejerna fick vid 16 års ålder hjälp till egen lägenhet och till sin försörjning av socialtjänsten. Detta berodde på att hon återigen skulle slippa bli placerad i familjehem på grund av sin mammas alkoholmissbruk. Några av de andra ungdomarna vände sig till socialtjänsten då de fyllde 18 år eller vid avslutad gymnasieutbildning, vilket Lisa gjorde:

”Det gick nästan på en gång. Jag gick till kontoret måndagen efter vi slutat skolan.” (Lisa)

Situationen för Lukas såg annorlunda ut. Efter gymnasiet gjorde han sin militärtjänst och blev därefter arbetslös. Efter ett misslyckat försök av praktik anordnad av arbetsförmedlingen fick han komma till *Arbetsstödet* och beviljades där socialbidrag för att kunna flytta hemifrån. Han uttrycker så här om hur det var att få socialbidrag:

”Det har vart tryggt och lite för bra nästan. Jag har ju inte liksom, jag har fått bilden av att dom andra som söker socialbidrag där borta får liksom gå dit och redovisa lite

hårdare hur det är, och vad de har gjort liksom. För mig har det liksom nästan varit en peng som kommit automatiskt till mitt konto.” (Lukas)

Den vanliga vägen för unga är att man flyttar hemifrån när man har ekonomiska resurser att försörja sig själv. I intervjupersoners fall har det inte varit så, utan de har behövt socialtjänstens hjälp för sin försörjning. Madsen (2006) talar om att lagar eller behov bestämmer om vi är behöriga i olika system. Som vi ser det uppfyller ungdomarna de krav som systemet ställer för att de ska få ingå i systemet. De är arbetslösa och kan inte sörja för sina egna behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt och blir därför berättigade socialbidrag.

Det framkommer i flera berättelser upplevelser av att inte vara sedd och att socialsekreterarna saknade kännedom om deras problematik. Tobias berättar om hur han kände sig stämplad och misstrodd av handläggaren på socialkontoret. Han beskriver problem med att få ut socialbidrag då han enligt handläggaren inte fullgjort de krav som ställts på honom. Om detta säger han:

”Mer att man blev liksom illa behandlad. I stället för att hon säger att hon har glömt eller inte hunnit så kommer det att, nej, det är jag som gjort fel [...] Så att det känns ju väldigt ledsamt, när man verkligen försöker.” (Tobias)

Madsen (2001) beskriver att det finns två olika relationer mellan klient och professionell. Dels en formell kompetensrelation som betonar olikheter mellan professionell och klient, men också en mer informell personrelation där makten från den professionelle läggs åt sidan och man agerar som medmänniska. Enligt vår analys kan vi tolka det så att Tobias och socialsekreterarens relation mestadels präglas av en kompetensrelation där Tobias uppfattar att handläggare utövar sin makt som gör att han inte får den medmänskliga förståelsen som han önskar.

När det gäller stödet från socialtjänsten att närma sig arbetslivet upplever ingen av intervjupersonerna att de fick den hjälp de hade behövt. Ett exempel ger Pernilla när det gäller att få stöd i arbetssökandet:

”Nån var ju tvungen att dra upp mig, jag klarade inte själv. Jag orkade inte säga ja till vissa saker. Nån var tvungen att bara rycka tag i mig och säga att du är tvungen liksom. Nån hade ju kunnat gå med mig, eller vad fasen som helst, bara nån ryckte i mig.” (Pernilla)

Utifrån Pernillas citat kan vi anta att det finns en önskan om mer hjälp än vad socialtjänstens ekonomisektion kan ge dem. Detta kan kopplas till Madsens (2006) resonemang om att ett system bara tar hand om de delar som är relevanta och faller inom dess ramar. Vi ser det som att Pernilla inte hade de resurser som krävdes att på egen hand söka arbete.

Det förekommer även berättelser om nackdelar med att leva på socialbidrag. Flera nämner den ekonomiska aspekten, att det är knapert och att inte pengarna räcker till. Enligt Kieselbach m.fl. (2006) blir ungdomarna ekonomiskt exkluderade då de tvingas leva socialbidraget som de inte anser räcker. De har även upplevt det pressande när socialtjänsten

ställt krav på att söka ett visst antal jobb i månaden. Att söka jobb aktivt under en längre tid utan att det ger resultat kan leda till känslor av hopplöshet som beskrivs så här:

”Om man inte får något jobb känner man att man inte är värd att få något jobb. Nämen, alltså, jag är inte tillräckligt bra för att få ett jobb.” (Lisa)

Ett par av ungdomarna ger uttryck för tristess då båda var ensamma i sin umgängeskrets som arbetslösa. Lukas beskriver att det blev mycket tid över till att grubbla och fundera över varför han inte kunde få ett arbete som hans kompisar:

”Jag är inte sån som känner mig oduglig utan jag är nog snarare tvärtom som känner att jag är bättre än andra människor. Eller ja bättre, eller typ, jag känner kan han jobba liksom va fan varför kan inte jag jobba, varför får inte jag jobb? Det har jag nästan tyckt var konstigt liksom.” (Lukas)

Lisa och Lukas citat gör att vi kan koppla samman det med Swärds (2000) forskning där det framkommer att det är svårt för ungdomar att leva på socialbidrag och att kraven som socialtjänsten ställer på dem upplevs som påfrestande. Vi kan även se det som Scheff och Starrin (2002) påpekar, att självbilden bryts ned av att gå arbetslös och vara beroende av socialbidrag. Tvärtemot Lisa och Lukas åsikter finns det de ungdomar som uttrycker att de inte hade några större ambitioner av att komma i arbete. Pernilla och Annica uttrycker att de som arbetslösa var nöjda med att leva på socialbidrag och att det inte fanns några tankar på att komma ut i arbete. Annica menar:

”Jag tyckte jag hade rätt till dom pengarna. Man är så självisk och uppe i sig själv så att man inte tänker på nån annan [...] under den tiden så ville jag ju, och gud vad skönt och gå på socialbidrag. Jag ville ju absolut inte jobba, absolut inte.” (Annica)

Kieselbach m.fl. (2006) beskriver att arbetslösa blir institutionellt exkluderade då de blir fast i och passivt beroende av socialtjänstens stabila system. Genom att Pernilla och Annica uttrycker att de inte har någon vilja att arbeta gör vi tolkningen att de har blivit institutionellt exkluderade, med andra ord har de blivit beroende utav socialtjänstens system. Vi kan också dra paralleller till tidigare forskning där Rivière (1998) menar att socialbidrag kan vara ett attraktivt försörjningsalternativ för arbetslösa ungdomar som saknar kapital vilket gör att vi tolkar att socialbidraget var en fullgod ersättning att leva på för dessa.

Under tiden som arbetslös umgicks flera av intervjupersonerna med kompisar i samma situation. För Annica kretsade livet kring att kunna ägna sig åt droger. Hon berättar att de förhållanden hon hade under denna period i livet var med tunga missbrukare som försåg henne med droger:

”Jag träffade en annan kille som jag blev tillsammans med och han var ju mycket värre än den andra killen jag hade och så blev det ju ännu mer droger inblandade. [...] För det var han som liksom kom med droger och han sålde ju, så vi hade droger hemma hela tiden. Och husrannsaker hit och dit och polisen, dom var ju efter oss, dom spionerade på oss hela tiden.” (Annica)

I Pernillas kompiskrets fanns det flera som var arbetslösa och de umgicks hela nätterna och sov på dagarna. Det var mycket fest där det förekom både alkohol och droger. Hon själv drack en del alkohol under denna period men har aldrig tagit droger. Liknande berättar Tobias, att han vid den här tidpunkten i livet drack mycket alkohol tillsammans med sina kompisar, som också var arbetslösa och aktuella hos socialtjänsten.

Att dra sig undan sitt sociala nätverk och endast umgås med en speciell grupp människor ser Kieselbach m.fl. (2006) som exklusion genom social isolering. Vi kan inte säga att intervjupersonerna är exkluderade genom social isolering, eftersom de förmodligen har ett större nätverk med andra familjemedlemmar och vänner. Dock kan vi säga att de befinner sig i riskzonen för social isolering. Även kulturell exklusion tas upp av Kieselbach m.fl. (2006) där det handlar om att inte kunna leva upp till de värderingar och normer som existerar i samhället. Vi anser att inte arbeta och samtidigt missbruka droger och alkohol är inte socialt accepterat i dagens samhälle.

6.4 I riktning mot arbetslivet

Alla intervjupersonerna blev hänvisade till *Arbetsstödet*s verksamhet då det stöd de fick hos socialtjänsten inte räckte till för att komma i arbete. Madsen (2006) påpekar att genom att vara inkluderad i ett system kan det underlätta inkludering i ett annat. Med detta menar vi att genom att de redan var inne i socialtjänstens system uppfyllde de också de villkor som krävdes för att få tillträde till *Arbetsstödet*s verksamhet. Detta system är inte något som andra arbetslösa ungdomar får tillgång till.

Alla de intervjuade tillskriver *Arbetsstödet* som en viktig vändpunkt i deras liv som möjliggjort deras inträde i arbetslivet. De menar att de här fick hjälp med sådant de inte tidigare fått av vare sig socialtjänsten eller arbetsförmedlingen. Detta tolkar vi som att de tidigare hjälpsystemen varit för snäva i sin stödjande roll och inte har räckt till för att få ungdomarna i riktning mot arbetslivet. Våra intervjupersoner saknade de resurser som behövdes för att uppfylla de krav de andra systemen ställde. Detta stämmer överens med Madsens (2006) tankar om att ett system bara tar hand om de delar som är relevanta för systemet och annat faller utanför. Vi ser att *Arbetsstödet* som system innefattar mer stöd och tar hand om fler problematiska områden i ungdomarnas liv.

En framträdande faktor i ungdomarnas berättelser är vikten av rutiner som givit dem en struktur i vardagen. Exempel på detta är aktiviteter som att spela spel och laga mat för att få social träning. Även relationen till personalen framhålls som en betydande faktor som medfört att ungdomarna känner sig sedda och betydelsefulla. Några av respondenterna resonerar så här angående rutiner och aktiviteter på *Arbetsstödet*:

”Och komma upp på morgonen och få en rutin på livet. Matrutiner och dygnsrytmen, har du inte du den fungerar man inte över huvudetaget.” (Pernilla)

”Det var väl mest för att få ungdomarna att hålla igång. Det var lite mer fritidgårdsstuk. Och så bowlade vi också. Vi var där och åt frukost på morgonen och pratade lite om man behövde det. De hjälpte till med arbetssökande också.” (Tobias)

Vad det gäller relationen till personalen beskrivs den som viktig för ungdomarnas egen utveckling i att hitta sig själva. Pernilla menar att hon kände sig behövd, att det var någon som saknade henne om hon uteblev från *Arbetsstödet*. Även Lisa påpekar hur hon kände sig värdefull och bekräftad av personalen:

”Det var inga socialhandläggare här, utan det var människor, precis som jag. Och jag blev behandlad som en människa inte som nån i en grupp, utan jag var viktig.” (Lisa)

För Lukas betydde personalen att han har fått stöd i sin egen utveckling:

”Hon har påverkat mig jättemycket med mognad på alla plan, jobbmässigt och med familjen och så. Det är ju mer än jobb, vi är ju polare också lite.” (Lukas)

För Annica innebar relationen till personalen att de såg henne och inte gav upp. De kom fram till att hon behövde annat stöd än vad de kunde ge henne på *Arbetsstödet* vilket efter mycket påtryckningar resulterade i en neuropsykiatrisk utredning. Utredningen resulterade i att Annica fick diagnosen borderline och fick genomgå dialektisk beteendeterapi (DBT). Genom diagnosen fick Annica en förklaring på känslan av att vara annorlunda än andra och behandlingen gjorde att hon fick verktyg att hantera sin situation.

Tobias upplevde en skillnad i relationen till personalen på *Arbetsstödet* där han fick mer personligt stöd jämfört med de handläggare han haft tidigare på socialkontoret. Detta visas av citatet nedan där han fick stå för konsekvenserna av sitt handlande när han festade med kompisar och sjukskrev sig istället för att delta i verksamheten som planerat:

”Då fick jag ju avdrag på socialbidraget sen, men som sagt det fick jag ju ta. I och med att de var snälla mot mig och jag har gjort fel, så ska jag ju inte bråka om det. Förut på socialkontoret har det mer känts som om de har vart dumma och då sätter jag mig på tvären. Här på Arbetsstödet blev det ju liksom, ja, jag vet ju att jag vart dum och då får jag stå mitt kast.” (Tobias)

I empirin framstår relationen till personalen vara en betydande faktor i ungdomarnas förändringsprocess och väg mot arbetslivet. Här tar vi återigen upp Madsens (2001) resonemang om relationens betydelse. I citaten ovan ser vi personrelationen vara tydligt framträdande. Exempel på detta är när Lisa säger att hon blev sedd som en människa men även när Lukas menar att han var mer polare med personalen. Vi kan se att relationen mellan Tobias och personalen innefattar både kompetensrelation och personrelation. Kompetensrelationen kan ses genom att han får avdrag på socialbidraget när han inte följer de uppgjorda regler. Att han kan ta avdraget utan att bråka menar vi är exempel på att det även finns personrelation mellan dem.

En annan viktigt del i ungdomarnas väg till arbetslivet är möjligheten att göra praktik på olika arbetsplatser. Praktiken kan vara en erfarenhet som medför att ungdomarna närmar sig arbetsmarknaden samt att kan komma underfund med möjliga yrkesval. Lukas uttalar sig följande:

”Att försöka hitta praktik efter praktik, men jag kände aldrig att det var riktigt, så då gav jag lite upp och kände liksom att jag vill nog hellre försöka hitta ett riktigt knegarjobb

och få pengar direkt. Istället för att försöka hitta drömjobbet, för att då innan där var det mycket att jag ville jobba med reklam och datorer.” (Lukas)

För Pernilla övergick praktikplatsen till en timanställning och efter en tid valde hon att utbilda sig inom området. Liknande var det för Annica som också valde att efter sin praktiktid gå vidare genom att utbilda sig inom det yrket:

” Så då fick jag praktikplats hos XXX i Blomsteraffären, så jag var väl där i 3-4 månader och under den tiden så tyckte jag att det var så roligt. Då hjälpte hon mig att ta kontakt med floristiskolan [...] och jag kommer ihåg första dagen i skolan, herregud sitta där med alla människor, det var ju ett jättestort steg. [...] Jag menar jag har ju aldrig gått nån skola eller klarat det liksom så där, men jag gick ut med högsta betyg.” (Annica)

Madsen (2001) menar att socialisering är viktig då vi i den processen formas till sociala varelser. Genom praktiken anser vi att ungdomarna fått möjlighet att öva sig i rollen som arbetare och lära sig de normer och seder som gäller i arbetslivet.

Förutom det professionella stödet ungdomarna fått för att närma sig arbetslivet framkommer också att vänner och familj har haft en betydande roll. För Tobias del har han haft en flickvän sedan han var femton år där han blev en del i hennes familj. Från flickvännens pappa fick han hjälp till ett extrajobb. För Lukas har vännerna blivit mer än bara vänner och han ser dem som en del av sin familj. Vännerna tillför delar som han inte får av sina föräldrar som närhet men också hjälp i arbetssökandet genom att rekommendera honom till anställningsintervjuer. I dagens samhälle är det viktigt att ha ett kontaktnät för få arbete och tidigare forskning påvisar att ungefär hälften av alla arbeten tillsätts genom informella kontakter i form av familj och vänner (Eriksson m.fl., 2007). Lukas säger så här om sina vänner:

”Dom ser på mig när jag mår dåligt och liksom frågar vad det är och dom har försökt hjälpa till att skaffa jobb och lånat mig pengar.” (Lukas)

Även Lisa framhåller att vännerna har haft en stor betydelse för henne där det handlar om att hon genomgått en förändring genom att byta umgängeskrets. Hon beskriver det som att de hjälpt henne att växa som person och vilket medfört att hon blivit öppnare som människa:

”Hade ni träffat mig när jag var yngre då hade ni inte känt igen mig. Då var jag väldigt, väldigt tyst och väldigt blyg och väldigt tillbakadragen. Det kan jag fortfarande vara än idag, men jag försöker att inte vara det för då får man inget tillbaka.” (Lisa)

För Pernilla har familjen funnits vid hennes sida när hon mått dåligt och de har hjälpt henne komma på fötter, vilket hon säger så här om:

”Det är ju mina syskon och min mamma när hon varit nykter som har hjälpt mig igenom när jag mådde så dåligt. Så dom har ju ringt många gånger när jag inte hört av mig på länge och fått rycka upp mig och tröstat mig så gott dom kunnat då. Nej, utan min familj så hade jag inte klarat det.” (Pernilla)

Vi har tidigare i resultatet presenterat en bild av att ungdomarnas svaga familjesystem inneburit en riskfaktor för dem. Genom citaten ovan framträder en annan sida av det sociala

nätverket främst i form av stöd från vänner och syskon som funnits till hands när de mått psykiskt dåligt. Kieselbach (2003) uppger att det sociala nätverket både är en riskfaktor men det kan också vara en skyddande faktor som kan motverka exkludering genom social isolering som vi tidigare pratat om. Vi menar då här att vännerna och syskonen är en skyddande faktor som har gjort att de kommer längre ifrån social exklusion.

6.5 Värdet av att ha ett arbete

Alla ungdomar som vi intervjuat har lyckats att ta sig igenom arbetslösheten och kommit in i arbetslivet. Som vi tidigare redovisat i teorikapitlet ser Kieselbach m fl. (2006) social exklusion som en process där arbetslöshet är den främsta faktorn och en förutsättning för att en individ ska bli socialt exkluderad. Genom att de nu fått arbete tolkar vi det som att de inte längre uppfyller det mest centrala kriteriet för social exklusion.

Alla intervjupersonerna värdesätter arbete som en betydelsefull händelse i livet. De beskrivningar som ges här är känslan av att vara självförsörjande som innebär en frihet och självständighet vilket värderas högt. Att komma igång och arbeta beskrivs som det bästa som hänt av flera av dem och så här säger Annica:

”Ja, första lönen går inte att beskriva. Det var så härligt! Ja, alltså betala sina egna räkningar med liksom sina egna tjänade pengar, det går inte att beskriva den känslan. Det är nånting jag vill fortsätta med.” (Annica)

Liknande tankar har Pernilla:

”Det är ju självständigheten, att du klarar dig själv. Det här är mina pengar och jag har gjort nånting för detta. Det är ingen annan som bestämmer vad du ska göra med dina pengar och jag betalar mina räkningar. [...] Jag vet att jag sa till min socialsekreterare där med ett leende på läpparna att jag hoppas jag aldrig mer får se er. Hon sa att hoppas jag inte får se dig heller här. Och sen dess har jag inte varit där.” (Pernilla)

Att leva på socialbidrag ger inte samma värde som att tjäna egna pengar då det ger en moralisk vinst att vara självförsörjande menar Swärd (2000). Samma tendenser kan vi se i vårt resultat när Annica och Pernilla pratar om att det är deras egna intjänade pengar som de betalar sina egna räkningar med. Detta tolkar vi att de inte vill ligga samhället till last längre och det kan vi koppla till den moraliska aspekten som Swärd beskriver.

Pengar får också ett annat värde för intervjupersonerna då de kan konsumera och unna sig sådant som de inte haft möjlighet till under sin arbetslöshet då de levde på socialbidrag. Så här säger Lisa:

”Det kändes helt otroligt. Jag kommer ihåg första riktiga lönen jag fick då, jag har aldrig haft så mycket pengar på mitt konto. Ja, det var helt jättekonstigt, väldigt konstigt så fort man vänjer sig vid att ha pengar. Jag köpte, jag handlade, jag köpte ny dator och ny mobiltelefon, handlade kläder ordentligt. Sånt som jag inte kunde tidigare, då.” (Lisa)

Annica uttrycker det så här:

”Men ja man kan unna sig saker ibland så där och få det gå ihop ändå. Och det kunde man ju liksom inte innan. Liksom att man kan åka över till Danmark eller lägga undan och åka till Turkiet eller vart man vill.” (Annica)

Genom arbete ges också möjlighet att kunna ha råd att ta körkort något som Lukas nu gör. Han menar att det är en viktig merit att ha med sig i arbetslivet och som han hade behövt tidigare:

”Många gånger har det varit så att man behöver ha körkort för att jobba liksom, även om det inte ingår i arbetsuppgifterna så är det liksom viktigt för en arbetsgivare att det finns ett körkort. [...] Det är en frihet att ha körkort och bil, tråkigt att vara beroende av andra och för att ha råd med det måste man ha ett jobb.” (Lukas)

Sett ur Madsens (2006) systemperspektiv tolkar vi det som att ungdomarna inte längre är behöriga att ha tillgång till socialtjänstens stödsystem, då de nu kommit in i arbetslivet och inkluderats i arbetsmarknadens system. Madsen menar att de blir oviktiga för systemet när de blivit självförsörjande. De blir däremot enligt oss viktiga i konsumtionssystemet då de nu uppfyller de krav som ställs för att ingå där, alltså, de har pengar att konsumera.

Vad det gäller synen på att erhålla socialbidrag har den förändras för intervjupersonerna efter att de kommit in i arbetslivet. Det finns exempel på hur man kan vara berättigad socialbidrag vissa månader, men att det inte var värt att ansöka då det upplevs som förnedrande. Annica säger att hon istället löser pengaproblem genom att låna av familjen:

”Det har väl vart vissa månader som jag skulle haft rätt till socialbidrag men inte, jag tänker inte förnedra mig så och gå på socialbidrag igen och det livet [...] min mamma förstår mig och jag har fått låna pengar av henne så att jag ska klara mig.” (Annica)

En annan åsikt uttrycker Lukas som inte ser det som något förnedrande att behöva söka socialbidrag igen om det skulle bli nödvändigt. För honom skulle det dock innebära ett personligt nederlag att behöva gå tillbaka till sin tidigare situation och vill nu istället vara en ansvarsfull samhällsmedborgare:

”Jag känner att jag har varit en belastning för samhället tillräckligt länge nu, nu kan skattebetalarna få prioritera andra människor. Jag är gärna skattebetalare själv. Jag känner bara att jag skulle se det som ett steg tillbaka om jag skulle behöva ta socialbidrag igen, rent att jag någonstans på vägen skulle ha misslyckats.” (Lukas)

Att kunna se sig själv som en arbetare betydde mycket för Pernilla som gjorde att hon kunde känna sig som ”vanlig och som alla andra”. För henne blev det viktigt att prioritera arbete före umgänget med vännerna:

”Jag tycker att det är så gott att säga att jag ska gå och arbeta, jag ska gå till jobbet. Nä, jag kan inte va hos dig idag för jag ska upp tidigt i morgon, jag ska gå och jobba. Såna grejer var jätteskönt att säga till folk för det sa ju alla andra och nu kunde jag också säga det.” (Pernilla)

Genom dessa resonemang tolkar vi det som att intervjupersonerna fått en annan identitet. Nämligen att de ser sig själva i rollen som arbetare och under inga omständigheter vill återgå till rollen som arbetslös socialbidragstagare. Vi vill koppla detta till Hammarstöm (1996b)

som menar att arbete är viktigt både för identiteten och den personliga statusen. Att inte längre vara beroende av socialbidrag tolkar vi att den personliga statusen höjs.

En annan viktig aspekt som intervjupersonerna kopplar samman med att ha ett arbete är den psykiska hälsan där de alla ger uttryck för att de mår mycket bättre psykiskt sedan de börjat arbeta. Lukas menar att han själv har lätt att fastna i dystra tankar men att arbeta har hjälpt honom att fokusera på annat:

”Man mår ju mycket bättre helt klart. Man känner sig behövd och bara en sån grej att jobbar du 8 timmar om dan med någonting, då är det 8 timmar där du slipper fundera och grubbla liksom och intala dig själv dumheter.” (Lukas)

Även Pernilla ger en levande beskrivning då hon jämför hur hon mår under sin arbetslöshet i jämförelse mot nu:

”Under hela den perioden när jag var arbetslös så vara jag, jag var ett ras totalt. Jag var som en knarkare utan knark, kan man säga faktiskt. I kroppen och psyket och skit var det. Jag får väl tacka dom som knuffat ut mig i arbete, att komma ut i arbetslivet, för nu mår jag bra.” (Pernilla)

7. SLUTDISKUSSION

I detta kapitel kommer vi inledningsvis att försöka besvara studiens tre frågeställningar. Därefter följer en allmän diskussion som även innehåller förslag till vidare forskning.

7.1 Svar på frågeställningar

Studiens syfte var att undersöka utsatta ungdomar som har haft stora svårigheter med inträdet på arbetsmarknaden och därför behövt socialtjänstens stöd. Fokus har legat på de ungas berättelser i ett tillbakablickande perspektiv och hur de har upplevt vägen in i arbetslivet. Vi avser här att besvara våra frågeställningar:

Vad upplever ungdomarna kan ha hindrat deras inträde i arbetslivet?

Ett hinder som är framträdande i resultatet är ungdomarnas svårigheter under uppväxten. De har vuxit upp i svaga familjesystem där det har förekommit psykosociala och ekonomiska problem. Även psykisk ohälsa hos ungdomarna själva framträder tidigt i livet där de behövt stöd av professionella vilket vi ser som ett möjligt hinder för inträdet i arbetslivet. Ett annat hinder för några av intervjupersonerna är att de inte har genomfört sin gymnasieutbildning. Detta gör dels att de inte erhåller kunskap men också att de går miste om en viktig del i socialiseringsprocessen. Även tidigare forskning menar att familjen, skola och arbete har viktiga socialiseringsuppgifter för individen ut i samhället. (Klicker, 1998). Ytterligare ett hinder är att behöva gå via socialtjänsten och få socialbidrag till sin försörjning. Tidigare forskning visar på att många unga i dagens samhälle inte har uppfyllt villkoren för a-kassa vilket gör dem hänvisade till socialbidrag (Svärd, 2000). Detta överensstämmer med vårt resultat, då alla behövt socialbidrag till sitt uppehälle. Det framkommer bilder av passivitet och en ovilja till arbete, men även tvärtom, bilder av en önskan om att få ett arbete där självkänslan bryts ner när man inte lyckats. Ett annat hinder vi ser är att det i resultatet framkommer att flera utav ungdomarna antingen själva haft problem med droger eller varit fast i ett umgänge med missbrukare vilket gör att deras sociala utveckling påverkas negativt. Resultatet i studien visar även på att intervjupersonerna till en början inte fått det stöd de ansett sig behöva för inträdet i arbetslivet då de inledningsvis var hänvisade till socialtjänstens ekonomisektion, där de upplevde att de inte fick ”praktisk stöttning”.

Vad upplever ungdomarna kan ha bidragit till deras inträde i arbetslivet?

Aktiveringsprogrammet som alla intervjupersonerna deltagit i visar sig ha varit en bidragande orsak till att få inträde i arbetslivet. Det finns två faktorer som är mest framträdande, där den ena är att deltagandet givit en struktur i vardagen med regelbundna aktiviteter vilket givit dem en dygnsrytm och matrutiner. Den andra faktorn i verksamheten är relationen till personalen som på *Arbetsstödet* kännetecknades av en personrelation. Detta gjorde att ungdomarna kände sig bekräftade och uppmärksammade som de inte blivit tidigare. Arbetsstödet verksamhet tog ett helhetsgrepp om ungdomen genom att de fick hjälp på flera problematiska områden. Även tidigare forskning visar på vikten av att ledare inom verksamheter för unga arbetslösa behöver ha ett stort engagemang och att kunna synliggöra varje deltagare så att de känner sig behövda (Klicker, 1998). Ännu en faktor som kan ha bidragit till inträdet i arbetslivet är möjligheten till att göra praktik på olika arbetsplatser. Genom att prova på olika arbeten har de kommit underfund med möjliga yrkesval. Det har också medfört att några utav dem har valt utbilda sig inom de yrken som de praktiserat som. Praktikplatsen har också i flera fall lett till vidare anställning. Det kan även underlätta att

komma in i arbetslivet genom att få en diagnos på en sjukdom. Dels för få en förståelse över tidigare svårigheter men också för att hitta strategier i att hantera sjukdomen. Det privata nätverket visar sig också vara stöttande, främst i avseende när det gäller stöd till ungdomarna när de mår psykiskt dåligt, men också i att få kontakt med möjliga arbetsgivare. I vårt resultat visar det sig att ungdomarna genomgått en förändringsprocess där de blivit mer motiverade och mogna samt fått egna verktyg för att kunna hantera sitt vardagsliv vilket vi ser som en positiv faktor i att komma in i arbetslivet.

Vad upplever ungdomarna att arbete tillför dem?

Ungdomarna beskriver att arbete tillfört en frihet genom att bli självförsörjande och stå på egna ben och inte vara beroende av socialtjänsten till sin hjälp. Att få ett arbete har också gett ungdomarna bättre ekonomi som gjort att de kan konsumera och unna sig exempelvis resor, ta körkort, vilket de inte kunnat göra under sin tid som arbetslös. Vi har även funnit att arbete ger en hälsoeffekt. Detta ser vi främst på att den psykiska hälsan har förbättrats när de kommit i arbete. Genom arbete har de fått en stärkt självkänsla och mindre tid till att grubbla över svårigheter. Arbetet har även tillfört intervjupersonerna en identitet av att vara arbetare vilket gör att de känner sig behövda och de får en tillhörighet och ett sammanhang att ingå i.

7.2 Allmän diskussion

Som nämndes inledningsvis i uppsatsen befinner vi oss i en lågkonjunktur som vi ännu inte vet var den kommer att sluta. Säkerligen blir det tufft en tid framöver för oss alla, men framförallt för de unga. Hur kommer det att gå för de ungdomar som är mest utsatta, undrar vi? Vi anser att kommunerna borde utöka sina verksamheter för arbetslösa ungdomar. Dock kan vi anta att det förmodligen blir tvärtom i dessa besparingstider, då det mer går åt att "mota olle i grind" eftersom kommunerna tvingas lägga pengarna på socialbidragskostnader.

De ungdomar vi mött har alla deltagit i ett aktiveringsprogram för arbetslösa socialbidragstagare. Eftersom vi i vårt urval endast vänt oss till dem som kommit in i arbetslivet ger det också ett ensidigt perspektiv. Vi kan inte uttala oss om att det är aktiveringsprogrammets förtjänst att de är i arbete, men vårt resultat visar ändå att de fått något genom deltagandet, vilket också tidigare forskning visar på. Det är främst stärkt självkänsla som då framhålls (Kihlström och Sterner, 1994).

Vad det gäller vårt teorival anser vi att social exklusion som teori är passande då den ger ett helhetsperspektiv som inräknar både ekonomiska och sociala aspekter vilket varit centralt för de unga vi mött. Den visar på processer som för oss känns svårt att redovisa i text, men vår förhoppning är ändå att vi lyckats förmedla en bild utan att göra det för komplicerat för läsaren att förstå.

Vi vill även i denna uppsats ge förslag till vidare forskning. När vi studerat tidigare forskning har vi upptäckt att de lokala aktiveringsprogrammen för arbetslösa socialbidragstagare verkar vara ett utforskat område vad det gäller resultat. Nu för tiden pratas det mycket om evidensbaserat arbete, så hur kan vi då veta att vi gör "rätt saker" för klienterna om vi inte vet vad det får för effekt? Ett annat förslag rör lärlingsutbildning som regeringen införde höstterminen 2008. Utbildning förespråkas stort i dagens samhälle och ses som en

självklarhet för att ungdomar ska kunna etablera sig på arbetsmarknaden. Vi tänker att alla ungdomar inte har samma förutsättningar och inte heller motivation för studera. Därför förespråkar vi lärlingsutbildning och vill att någon forskar vidare på det området i framtiden.

Vi anser att denna studie är av relevans för det sociala arbetet på så sätt att det kan ge oss en förståelse vad ungdomar kan möta på vägen mot arbetslivet utifrån deras perspektiv. Uppsatsen kan vara en tillgång för dem som arbetar med ungdomar i riktning mot arbetslivet, även om det inte framkommit något nytt så kan den ändå vara av upplysande värde.

Att skriva denna uppsats har varit en mödosam och lärorik resa. Mötet med ungdomarna vi intervjuat har varit spännande och deras livsberättelser har berört oss och tårarna har stundtals funnits nära till hands. Vi upplevde det som att ungdomarna tyckte om att det var någon som var intresserad av att ta del av just deras upplevelser och erfarenheter, vilket vi också gärna gjorde. Genom detta uppsatsarbete har vi lärt oss att forskning både är roligt och svårt men också spännande. All denna kunskap som vi fått under denna resa tar vi med oss för att bli ännu bättre nästa gång!

REFERENSER

arbetsformedlingen.se (hämtat 081119)
(www.arbetsformedlingen.se/go.aspx?c=49)

arbetsmarknaden.se (hämtat 090208)
www.arbetsmarknaden.se/Article.aspx?a=74567&c=37237

Arnell Gustafsson, U (1999): Från utbildning till arbete. i Hagström, T (red): *Ungdomar i övergångsåldern – handlingsutrymme och rationalitet på väg in i arbetslivet*. Lund: Studentlitteratur.

Backman, J (2006): *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur

Börjesson M/Gullberg A (1999): Inledning. i Börjesson M/Gullberg A (red.): *I vuxenlivets väntrum. Arbetslöshetens konsekvenser för ungdomars livsvillkor*. Umeå: Boréa bokförlag.

Christiansson, H/Eriksson J (2007): *Unga vuxna med försörjningsstöd*. Rapport 2007:13. Länsstyrelsen i Stockholms län.

Eriksson, R m.fl.(2007): *Ungdomar och invandrades inträde på arbetsmarknaden 1985 – 2003*. Rapport 2007:18. Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.

Gilje, N/Grimen, H (2007): *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos AB.

Halleröd, B (2003): Varför får folk socialbidrag? Analys av socialbidragets bestämningsfaktorer. *Socialvetenskaplig tidskrift nr 2-3 2003*.

Hammarström, A (1996a): Arbetslöshetens konsekvenser bland ungdomar – en översikt. *Socialvetenskaplig tidskrift nr 1-2 1996*.

Hammarström, A (1996b): Arbetslöshet och ohälsa – om ungdomars livsvillkor. Lund: Studentlitteratur.

Hammer, T (2007): Labour market integration of unemployed youth from a life course perspective: the case of Norway. *Int J Soc Welfare* 2007: 16: 249 – 257.

Holme, I M/Solvang K B (1997): *Forskningsmetodik – Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur

Kieselbach, T (2003): Long-Term Unemployment Among Young People: The Risk of Social Exclusion. *American Journal of Community Psychology, Vol. 32*.

Kieselbach, T m.fl. (2006): *Youth Unemployment and Social Exclusion: Objective Dimensions, Subjective Experiences and Institutional Responses in Six European Countries (YUSEDER) Final Report*. University of Bremen 2006 (revised version)

Kieselbach, T & Traiser, U: *Long-term Unemployment and the Risk of Social Exclusion among Young People in Europe: Recommendations for Activation Policies*: University of Bremen. (Obs! Datum saknas)

Kihlström, A/Sterner M (1994): *Vägar in i arbetslivet – en utvärdering av Angeredsprojektet*. Göteborg.

Kvale, S (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, S (2005): Kvalitativ metod. i Larsson, S/Lilja, J/Mannheimer, K (red): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Lundin, M (2008): *Kommunerna och arbetsmarknadspolitiken*. Rapport 2008:13. Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.

Madsen, B (2001): *Socialpedagogik*. Studentlitteratur.

Madsen, B (2006): *Socialpedagogik. Integration och inklusion i det moderna samhället*. Studentlitteratur.

Milton, P (2006): *Arbete istället för bidrag? Om aktiveringskraven i socialtjänsten och effekten för de arbetslösa bidragstagarna*. Uppsala universitet.

notisum.se (hämtat 081119)
(www.notisum.se/rnp/sls/LAG/20010453.htm)

Olofsson, J (2008): *De unga – vägen till arbetslivet*. Stockholm: Premiss förlag.

regeringen.se (hämtat 081201)
www.regeringen.se/sb/d/108/a/109528

Rivière, H (1998): *Bidragskulturen. Filosofin bakom socialbidraget*. Stockholm: Timbro.

Salonen, T och Ulmestig, R (2004): *Det nedersta trappsteget – En studie om kommunal aktivering*. Rapportserie i socialt arbete. Nr 1, 2004. Växjö universitet.

scb.se (hämtat 081119)
(www.scb.se/templates/pressinfo_252396.asp (arb.lös 15-24 år)

scb.se (hämtat 081119)
www.ssd.scb.se/databaser/makro/SaveShow.asp (ek bistånd 18-24 år 2007)

Scheff, T J/Starrin, B (2002): Skam och sociala band – om social underordning och utdragna konflikter i Meeuwisse, A/Swärd, H (red): *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur.

socialstyrelsen.se (hämtat 081107)

(www.socialstyrelsen.se/Amnesord/ekonomiskt_bistand/Fragor_svar/fraga_vem_far.htm)

socialstyrelsen.se (hämtat 081202)

(www.socialstyrelsen.se/Publicerat/2005/8776/2005-109-7.htm)

Soidre, T (1999): Kön, generation och arbetslöshet. i Börjesson, M/ Gullberg, A (red): *I vuxenlivets väntrum. Arbetslöshetens konsekvenser för ungdomars livsvillkor*. Umeå: Boréa bokförlag.

SOU (2003:92): *Unga utanför*. Stockholm.

SOU (2007:2): *Från socialbidrag till arbete*. Betänkande av Utredningen från socialbidrag till arbete. Stockholm.

SOU (2007:18): *Arbetsmarknadsutbildning för bristyrken och insatser för arbetslösa ungdomar*. Delbetänkande av Utredningen om en flexiblare arbetsmarknadsutbildning. Stockholm.

Statens folkhälsoinstitut (2002:18): *Ungdomsarbetslöshetens konsekvenser för folkhälsa och social anpassning - Erfarenheter och kunskaper från 1990-talets forskning*.

Stojanovic, V (2001): *Unga arbetslösas ansikten*. Lunds universitet: Sociologiska institutionen.

Svenning, C (2003): *Metodboken*. Eslöv: Lorentz Förlag

Swärd, H (2000): Ungdomar med socialbidrag. i Puide, A (red): *Socialbidrag i forskning och praktik*. Stockholm: Förlagshuset Gothia AB.

Thomassen, M (2007): *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion i vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Trost, J (1993): *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Ungdomsstyrelsen (1998): *Klicket - Metoder och pedagogik i idé- och utvecklingscentra*. Rapport 14. Stockholm.

Ungdomsstyrelsen (2005:1): Fokus 05. *En analys av ungas etablering och försörjning*.

Vetenskapsrådet (2002): *Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Forskningsrådet. Elanders Gotab. (hämtat 081107)

Widerberg, K (2006): *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Intervjuguide

Inledning

Ålder
Civilstånd
Boende
Utbildning

Uppväxt

familj
boende
föräldrars utbildning och arbete

Arbetslöshet

Berätta om när du blev arbetslös?
Vilket stöd har du fått? (samhället/privat)
Hur upplevde du din arbetslöshet? (hälsa, vardagen, relationer, ekonomi)
Fördelar/Nackdelar med att vara arbetslös?

Socialbidrag

Kontakter med socialtjänsten ang. socialbidrag
Socialsekreterare – Bemötande/kunskap/förståelse
Fördelar/Nackdelar med socialbidrag

Arbetsstödet

Kontakten med Arbetsstödet (När, orsak, frivilligt/tvång)
Insatserna i verksamheten (positivt, negativt, förändra)
Personal – Bemötande/kunskap/förståelse

Arbete

Sysselsättning idag
Arbetets betydelse (ekonomi, socialt, hälsa, rutiner)

Övrigt

Vad tänker du om din dåvarande situation och vad som gjorde att du hamnade i situationen? (att vara arbetslös med socialbidrag)

Vad var det som gjorde att du kom ut i sysselsättning? (Någon/ något?)

**GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE**

Information angående din medverkan i C-uppsats

Vi vill börja med att tacka dig för att du tar dig tid och låter oss intervjua dig inför vår C-uppsats. Syftet med vår studie är att undersöka unga vuxnas upplevelser om vägen från att ha varit arbetslös och uppbära socialbidrag till att vara i sysselsättning. Vi tror att dina tankar och erfarenheter kommer att vara av stort värde och berika vår uppsats.

Din medverkan i denna studie är frivillig och du kan när som helst välja att avbryta om du så önskar. Du kan även välja att avstå från att svara på frågor som du uppfattar som känsliga. Ditt namn kommer inte att presenteras i den färdiga uppsatsen.

Intervjun kommer att spelas in för att sedan renskrivas. Vill du granska det utskrivna materialet innan det används i uppsatsen, så var vänlig meddela oss det vid intervjutillfället. Vi tar ansvar för att materialet kommer att förvaras så att inte obehöriga kan ta del av det. Efter renskrivning kommer inspelningen att raderas.

Vi kommer att överlämna den färdiga uppsatsen till Ungdomsbasen och den kommer även att läggas ut på Internet. Vill du ta del av uppsatsen, hör av dig till oss så sänder vi dig ett exemplar.

Har du frågor efter avslutad intervju är du välkommen att kontakta oss eller vår handledare.

Med vänliga hälsningar

Susanna Johansson
susanna123@hotmail.com

Camilla Ljungström

Vår handledare:
Anita Kihlström
anita.kihlstrom@socwork.gu.se